Historikeren

Medlemsblad for Den Norske Historiske Forening

1.2015

Innhold

HIFO-nytt

Norske historiedager 2015: Stavanger *Amund Pedersen* 5
Ny redaksjon for *Historisk tidsskrift* *Miriam Finset Ingvaldsen og Henrik Olav Mathiesen* 12

Historiske nyheter

Lillehammer: Samtidshistorie nesten historie *Øyvind Tønnesson* 15
9. april minutt for minutt *Morten Haave* 16
Standpunktkarakter i eldre historie? *Morten Haave* 17
Kommentar: Når vil skolene rekruttere de beste? *Morten Haave* 18

Lokallag

Nordvestlandet: Norsk kristendom i verda *Anders Aschim* 19
Østlandet: Stortingssalen: «La den være så stygg den bare vil» *Ingrid Maria Lutnæs og Maria Flaten Gunstad* 23
Agder: Hjemme hos eidsvollsmann Peder Johnsen *Georg Kristoffer Fjalsett* 26
Vestoppland: Oppstartsmøte *Helen Murray* 29

Faste spalter

Seniors perspektiv: Knut Einar Eriksen: I politikkens irrgangar *Hallvard Tjelmeland* 30
Debatt: Historie og film – de overordna spørsmålene *Marlen Ferrer* 39
Fotografispalten: Klippfiskprospekt fra Wilses katalog *Arthur Tennøe* 44
Kildenøtt: et innenrikspolitisk problem *Tor Are Johansen* 49

Forsidebilde Auditorium i et nybygd Sophus Bugges hus, Universitetet i Oslo, tidlig 1960-tall. Foto: Teigens fotoatelie/Universitetshistorisk fotobase.

Baksidebilde: Studenter lytter til professor Anders Bugge på en ekskursjon til Halden ca 1941. Foto: Ukjent/Universitetshistorisk fotobase.

Begge bildene er utsnitt, og fargeredigerte.

Den norske historiske forening ble stiftet i 1869, og utga *Historisk tidsskrift* for første gang i 1871, som nå er Norges eldste eksisterende vitenskapelige tidsskrift. I 1990 ble foreningen slått sammen med Norsk historikerforening (HIFO) og Norsk komité for historisk vitskap. Den nye konsoliderte organisasjonen tok forkortelsen HIFO, og foreningen overtok funksjoner fra alle de tre eldre foreningene.

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for historie og religionsvitenskap, Universitetet i Tromsø
9037 Tromsø
Kontortelefon: 77 66 03 06

Historikeren kommer ut med fire nummer i året. Manusfrist for hefte 2, 2015: 20. april. Manuskripter sendes redaksjonen som vedlegg til e-post skrevet i Word, til historikeren@hifo.no. Annonsepriser (svart-hvitt/farge): 1500/2500 kr per helside, 750/1500 kr per halvside..

Grafisk produksjon: Kjersti Hjelmeland Brakstad. Trykk: Hurtig-trykk

ISSN 1891-6600

Lederen har ordet

Kari Aga Myklebost
Leder HIFO

Vi skriver 2015, og årets store begivenhet sett fra HIFOs ståsted er i ferd med å ta form. Det dreier seg om Norske historiedager, som foregår 19.–21. juni i Stavanger. Hovedtema for årets historiedager er *Ressurser – energi, makt og mennesker.* Tradisjonen tro åpner den vide tittelen for et mangfold av perspektiver på fortida. Som vanlig ønsker arrangørene velkommen også bidrag som går ut over hovedtemaet, slik at konferansen kan reflektere bredden i norsk historieforskning. Historiedagene arrangeres av HIFO Rogaland og Universitetet i Stavanger i samarbeid med Jærmuseet, Museum Stavanger, Statsarkivet og Interkommunalt arkiv i Rogaland. Også dette borger for et bredt arrangement. Alt ligger slik til rette for at historiedagene kan bevare sin status som den viktigste historiefaglige møteplassen i Norge.

2015 inneholder også et annet faglig arrangement der HIFO er involvert, av litt andre dimensjoner: 23.–29. august arrangeres The 22nd International Congress of Historical Sciences ved Shandong University i Jinan i Kina. Der møtes historikere fra hele verden til foredrag rundt fire hovedtema: *China from Global Perspectives, Historicizing Emotions, Revolutions in World History: Comparisons and Connections og Digital Turn in History.* I etterkant av kongressen arrangeres en studietur i Kina for nordiske historikere, med sinolog og historiker Harald Bøckman som reiseleder. Program for studieturen fins både i dette nummer av *Historikeren* og på HIFOs nettsider. For de som reiser vil dette garantert bli et minne for livet!

Til slutt: Gratulerer til den nye Oslo-redaksjonen og redaktør Henrik Olav Mathiesen som med dette har levert tre flotte utgaver av *Historikeren.* Redaksjonen i Oslo viderefører i all hovedsak *Historikerens* profil, men har tilført noen nye elementer – blant annet en oversikt over doktoravhandlinger i historie fra landets universiteter. En slik samlet oversikt har manglet og har vært etterspurt i flere fora, og det er god grunn til å tro at den vil bli lest av mange.

Redaksjonen

Henrik Olav Mathiesen

Å tillegge en historisk fremstilling karakteristikken «revy» er sjeldent ment godt, men i utgangspunktet betyr det bare «å se igjen» eller «å se på nytt» – og det er jo selve historikerens virke.

Like fullt kan karakteristikken være nærliggende for hvordan enkelte historiske hendelser blir fremstilt, særlig på tv-skjermen. Idét den historiske konteksten kun blir staffasje for et universelt emosjonelt drama, ispedd enhver filmproduksjons ulike humoristiske, spenningsfylte og melodramatiske komponenter, kan det for en historiker fort fremstå som en lettbeint revy.

En revidering av en kjent historisk hendelse kan også fort bli revisjonisme – og det er heller ikke godt ment. Men om vi som historikere ikke erkjenner kraften i historieformidling på skjerm, kan vi fort ende opp med å tale for tomme stoler – som forsiden denne gangen minner om. I dette nummeret av *Historikeren* tar Marlen Ferrer opp debatten om hvor slike grenser går, og hvordan historikere bør forholde seg til diskusjonen om historisk autentisitet i film- og tv-produksjoner.

I forbindelse med at redaksjonen i *Historisk tidsskrift* i år skiftes ut, har vi bedt den nye redaktøren Narve Fulsås om å gi oss et lite «revue» over tidsskriftets status, samt veien videre.

Og apropos «videre» [lat. inf. å se, å se over]: fra Stavanger har komiteen som arrangerer årets historiedager sendt oss sine vyer for junidagene, og i denne utgaven kan HIFO-medlemmene dermed se den ferdige, om enn noe forkortede, oversikten over hva som vil skje i løpet av konferansen.

Ellers inneholder bladet flere «review»: I november fikk HIFO Østlandet en oversikt over hva som skjedde i den gamle stortingssalen høsten 1814, mens HIFO Nordvestlandet har hatt seminar om den internasjonale historien til norsk kristendom. HIFO Agder har på sin side vært på befaring av en nystartet kafé i et bygg som tidligere huset en eidsvollsmann. I seniorintervjuet gir Hallvard Tjelmeland oss et stort overblikk over Knut Einar Eriksens liv og virke som historiker, når han nå har fylt 70 år.

Redaksjonens egen Morten Haave har fått øye på flere historiske nyheter, som han presenterer her i dette nummeret. Vi ønsker han og HIFO Vestoppland lykke til med oppstarten av det nye lokallaget, og håper at de ved frasparket får fart på velosipeden.

Og ikke minst, god lesning!

Om Historikeren

Redaksjonen har base i Oslo. Kontakt redaksjonen på epostadressen historikeren@hifo.no. Redaktør: Henrik Olav Mathiesen. Redaksjonsmedlemmer: Håvard Brede Aven, Vibeke Kieding Banik, Morten Haave, Miriam Finset Ingvaldsen, Amund Pedersen, Gjermund Forfang Rongved og Erik Tobias Taube.

Historiedagene 2015

Historiedagene 2015 skal i år arrangeres av historikermiljøet i Stavanger 19.–21. juni. Under hovedparolen «Ressurser: energi, makt og mennesker» møtes norske historikere for tre dager med foredrag, faglige diskusjoner, sosialt samvær og ekskursjoner i Stavangerområdet.

Amund Pedersen
Historikeren

Historikeren har tatt en prat med den stedlige organisator og sekretær Lene Bøe. Hun gleder seg, men vedgår at det har vært mye å holde styr på i prosessen med å planlegge både det faglige og praktiske programmet. Det er mange mennesker som skal ha mat, nattelosji og ikke minst faglig input. Det må tilrettelegges for gode faglige

Faggruppen. Fra venstre: Svein Ivar Langhelle, Anne Jorunn Frøyen, Harald Hamre, Torkel Thime, Marie Smith Solbakken, Gunnar Nerheim og Lene Bøe.

Praktiske planleggere. Beate Aasen Bøe, Grethe Bjerkreim Kommedal, Erik Rønning Bersagel, Lene Bøe, Synnøve Østebø og Ole Kallelid. Ikke tilstede: Anne Tove Austbøe.

diskusjoner og sosialt samvær, i tillegg til god og riktig informasjon i forkant av arrangementet.

Mange mennesker er involvert i prosessen. Gruppen som står for planlegging og gjennomføring av historiedagene har delt seg inn i to komiteer. HIFO-styret tar seg av den praktiske biten, mens en egen faggruppe har stått for utvelgelsen og komponeringen av fagprogrammet. Bøe forteller at det kom inn mange gode forslag til sesjoner og at komiteen har strukturert programmet for å få plass til de fleste. Det vil i år for eksempel bli færre innslag i kategorien «frie foredrag» fordi komiteen målbevisst har samlet egne sesjoner av relaterte forslag i denne kategorien.

– Det er et spennende og variert program. Noen ting vil man kjenne igjen fra tidligere historiedager, mens andre tema er helt nye. Vannhistorie er for eksempel helt nytt. Det vil også være to globalhistoriske sesjoner med henholdsvis Afrika og transnasjonal handel som temaer. Dessuten har «Lydhistorie» utviklet seg fra en liten sesjon under historiedagene i Oslo til å bli en heldagssesjon i Stavanger, sier Bøe.

– Her blir det konkurranse om tilhørerne, slår hun fast.

Konferansen vil foregå med utgangspunkt i det nye Arne Rettedals hus midt på campusområdet ved Universitetet i Stavanger. I tillegg til foredragene vil deltagerne i løpet av denne junihelga bli sendt på kryss og tvers i distriktet når det gjøres klart for ekskursjoner lørdag ettermiddag. Det legges opp til fire slike. Man kan velge mellom én tradisjonell byvandring som vil ta ekskursjonistene fra Stavanger domkirke til konserthuset, én middelaldertur med besøk på Utstein kloster og en industrihistorisk tur til Sandnes som inkluderer dresinkjøring.

– Det vil både bli guider på bussene og lokalkjente guider på de stedene vi skal besøke, sier Bøe. Det siste alternativet vil bli en jordbrukshistorisk ekskursjon på Jæren, hvor Bøe lover at deltagerne skal få stifte bekjentskap med den særjærske tradisjonen med «mellemat».

Påmeldingen er nå åpen og det er bare å melde seg på til tre dager i fri flyt i oljebyen.

Norske historiedager 2015 arrangeres med støtte fra Fritt ord, Norges forskningsråd, Stavanger kommune og Sola kommune.

Arrangementskomitéen består av Erik Rønning Bergsagel (Norsk hermetikkmuseum), Lene Bøe (Universitetet i Stavanger), Ole Kallelid (Universitetet i Stavanger), Anne Tove Austbø (Stavanger maritime museum), Beate Aasen Bøe (Interkommunalt arkiv Rogaland), Grethe Helen Bjerkreim Kommedal (Godalen vgs), Synnøve Østebø (Statsarkivet i Stavanger), Svein Ivar Langhelle (Universitetet i Stavanger), Anne Jorunn Frøyen (Jærmuseet), Harald Hamre (Museum Stavanger), Torkel Thime (Statsarkivet i Stavanger), Marie Smith Solbakken (Universitetet i Stavanger), Gunnar Nerheim (Universitetet i Stavanger).

Sekretær: Lene Bøe *lene.boe@uis.no*
Leder for faggruppen: Gunnar Nerheim *gunnar.nerheim@uis.no*

Påmelding gjøres via nettsiden:
http://www.uis.no/samfunn-og-naeringsliv/konferanser/norske-historiedager-2015/

Pris for konferansen er 1200 kr. ved påmelding før 15. april, deretter stiger konferanseavgiften til 1600. Studenter som melder seg på før 15.april betaler 600 kr. Avgiften dekker konferansemateriell, lunsj og deler av mottakelse og ekskursjoner. I tillegg kommer festmiddag og ekskursjoner, på 865 og 200 kr.

Clarion hotell i Stavanger sentrum har egen konferansepris på overnatting fra torsdag 18. juni til søndag 21. juni: *www.clarionstavanger.no*

Program Norske historiedager 2015

Endringer i sesjoner, tidsplan og deltakere kan forekomme. Disse blir varslet i god tid før konferansen.

Fredag 19. juni

		Heldagssesjon	*Heldagssesjon*	*Heldagssesjon*	*Sesjon*	*Sesjon*
10.30-12.00	*Åpning med velkomsttale og foredrag*					
12.00-12.45	*Lunsj*					
12.45-14.15		Entreprenørskap: Gud og mammon	Gjennom lydmuren! Lyden i historien	Kunnskapssamfunnets tilblivelse: Ressursforvaltning gjennom forskning	Å selge liv og død	Interaktiv historie
	Kaffe					
14.45-16.15		Entreprenørskap: Sosial struktur	Gjennom lydmuren! Lyden i historien	Kunnskapssamfunnets tilblivelse: Forskning og høyere utdanning som samfunnsressurs	«A history of water»	Historiebruk i politikk
	Kaffe					
16.30-18.00		Entreprenørskap: Handel og samvirke	Gjennom lydmuren Lyden i historien	Kunnskapssamfunnets tilblivelse: Fortsettelse: forskning og høyere utdanning som samfunnsressurs	Transnasjonal handel (Fortsetter lørdag)	Historiebruk i politikk
18.00-19.00	*Årsmøte HIFO*					
20.00	*Mottakelse*					

Lørdag 20. juni

		2-dagers sesjon	*2-dagers sesjon*	*Sesjon*	*Sesjon*	*Halvdagssesjon*	*Halvdagssesjon*
09.00-10.30		Migrasjon	Transnasjonal Handel	Bilder som kilder	Miljøressurser	Norge og USA 1814—1951	Nyhetshistorie
	Kaffe						
10.45-12.15		Migrasjon	Transnasjonal Handel	Arkiv	Afrika	Norge og USA 1814—1951	Nyhetshistorie
12.15-18.00	*Lunsj og ekskursjoner*						
20.00	*Festmiddag*						

Søndag 21. juni

		2-dagers sesjon	*2-dagers sesjon*	*Sesjon*	*Sesjon*	*Foredrag*
09.45-11.15		Migrasjon	Regionhistorie	Intet er så rommelig som havet	Trolldom og rettspraksis	Frie foredrag
11.30	*Avslutning*					
12.30-14.00	*Lunsj og avreise*					

Innhold i sesjonene

Frie foredrag, søndag 22. juni

09.45–10.15
Eirik Gurandsrud: Den Norske sjøtrafikksentraltjenesten

Svein Ivar Langhelle: Det «gode liv» på bygdene eller småby i sentrum. Tysvær kommune som eksempel på ideal og praksis.

10.30–11.00
Kjersti Dybvig: Politi i Stavanger

Roar Madsen: Når starta EEC/EF/EU-striden i Noreg? Ei drøfting og ein kritikk av ein hegemonisk tradisjon i Norsk historieforsking.

Sakset fra sesjonsbeskrivelsene

Entrepenørskap: «Med utgangspunkt i begrepet 'entreprenørskap' kan historikere belyse og utvikle økonomiske teorier og forklaringer, samtidig som de øker kunnskapene om fortidens samfunn generelt.»

Gjennom lydmuren: «Hva var det forfedrene og –mødrene våre hørte? Hvordan preget de spesifikke akustiske erfaringer livene deres? Hvordan har historikere rekonstruert fortidas klangunivers?»

Kunnskapssamfunnets tilblivelse: «Sammenhenger finnes mellom forskning og økonomisk vekst, velferd, danning og utdanning, men presist hvordan forbindelsene oppstår og eksakt hvilke satsinger som fører fram og hvordan, er usikkert.»

Migrasjon: «hovedvekt på den norske emigrasjonen til Nord-Amerika, men vil også ta for seg andre historiske flyttestrømmer»: «jødisk innvandring til Norge i over 150 år» og «nordmenn i Alicante fra 1971–2011».

Transnasjonal handel: «Norge eksporterte naturressurser som tømmer og fisk, mens landet importerte korn og fødevarer og foredlede luksuspregete varer som sukker, kaffe og sjokolade. Men, er dette hele bildet?»

Å selge liv og død: «Skillet mellom liv og død er derfor en grense ladet med ulike typer av mening, med sterke emosjoner og stor symbolverdi. Fenomener med slike kvaliteter kan kapitaliseres på.»

Interaktiv historie: «eksempler på ulike måter nye læringsmetoder har blitt gjennomført på, i og av arkivverket, skoleverket, museum og andre steder og aktører.»

«A history of water»: «I løpet av 2015 vil bind ni i bokserien 'A History of Water' bli gitt ut» – «et slags state-of-the-art på dette ganske nye forskningsfeltet. Denne sesjonen vil samle noen av de norske forskerne som har bidratt».

Historiebruk i politikk: «Ved hjelp av eksempler fra politiske prosesser på ulike felt undersøker sesjonens deltagere hva slags fortellinger som kan identifiseres».

Nyhetshistorie: «historikere og journalister møtes for å diskutere historiebruk i media».

Norge og USA 1814–1951: «Ved å foreta et antall dypdykk ned i de norsk-amerikanske diplomatiske relasjonene […] vil det spørres om ikke forestillingen om 'en amerikansk garanti' ble til en norsk 'fallback position' langt forut for 1949.»

Bilder som kilder: «Det som lenge har vært innvarslet som en 'visual' eller 'pictorial turn' i faget har ruslet stille forbi i Norge, selv om det finnes en bred og forholdsvis fersk internasjonal litteratur».

Arkiv: «Arkivbeskrivelse er en egen sjanger, der man kan øyne et mønster både hva angår form og innhold.»

Miljøressurser: «hvor sterkt enkeltfaktorer forbundet med økonomisk vekst og endringer i konsum påvirker miljøet er fremdeles preget av stor usikkerhet både om hva som faktisk skjer og om hvordan man skal forklare årsakene.»

Afrika: «autoritet og makt(kamp) er sentralt for å forstå dagens Afrika. […] De siste årene ser vi en ny maktkamp komme til syne; kampen mot de demokratisk valgte presidentene som nekter å gi seg i politikken.»

Intet er så rommelig som havet: «Ulik tilgang på verdiane frå havet medverka til skiftande maktforhold og sosial ulikskap.»

Trolldom og rettspraksis: «De norske trolldomsprosessene fortsatte utover 1700-tallet men i atskilling mindre omfang enn tidligere og aldri med dødsdom som straffereaksjon. […] Et sentralt tema blir å belyse hvilke faktorer som var med på å avkriminalisere trolldom.»

Regional historie: «Utfordringar»: «Kritisk blikk på Telemarks historie og Hardangers historie».

For komplette sesjonsbeskrivelser, se nettsidene.

Ny redaksjon for *Historisk tidsskrift*

Redaksjonsansvaret for Historisk tidsskrift *(HT) beveger seg nordover, og Narve Fulsås i Tromsø blir ny redaktør etter Ida Bull. Tromsø-redaksjonen ønsker å lede tidsskriftet i samme retning som Trondheim-redaksjonen, men understreker også et ønske om et sterkere fokus på historiografiske og teoretiske problemstillinger i faget.*

Miriam Finset Ingvaldsen og Henrik Olav Mathiesen
Historikeren

Trondheim og Institutt for historie og klassiske fag ved NTNU har etter fem år som redaksjonssete for *Historisk tidsskrift* overlatt stafettpinnen i nordgående retning – til Tromsø – der professor Narve Fulsås vil stå i bresjen som redaktør, og *Historikerens* tidligere medredaktør Maria Purtoft vil overta som redaksjonssekretær.

Fulsås er ansatt på Institutt for historie og religionsvitenskap ved Universitetet i Tromsø. Sist Norges arktiske universitet tok over det redaksjonelle ansvaret for tidsskriftet var også etter trønderstadens forrige femårsperiode, og var da for perioden 1997–2002. Etter å ha deltatt i redaksjonsrådet for *HT* i siste periode, er Fulsås nå klar til å lede den nye redaksjonen. Som tidsskriftredaktør er han fersk, forteller han *Historikeren*, men som redaktør har han tidligere redigert den kommenterte utgaven av Henrik Ibsens brev, som kom ut i fire bind i perioden 2005–2010.

Narve Fulsås blir ny redaktør for Historisk tidsskrift. *Foto: Lena Ingilæ Landsem.*

Norsk historie, med rom for internasjonal orientering

– Redaksjonen i Trondheim, med blant andre redaktør Ida Bull og redaksjonssekretær Ragnhild Green Helgås, har bidratt til en god og ryddig overgang av redaksjonsansvaret, sier Fulsås.

Han utdyper videre at han ikke har planer om å foreta noen radikale endringer av hvordan tidsskriftet skal være, men heller videreføre den trønderske redaksjonens målsetning om å lage et tidsskrift som skal stå som det viktigste organet for norsk historieforskning, og forskning med relevans for norsk historie.

– Norsk historie på norsk språk er en bærebjelke for det videre arbeidet, sier Fulsås.

Dette betyr ikke at man utelater internasjonal historieforskning. Det vil være naturlig å orientere norsk historie mot

internasjonale og transnasjonale kontekster. I forordet til Tromsø-redaksjonens første utgave av *HT* (1/2015) peker Fulsås på at mange norske historikere av i dag arbeider med ikke-norsk historie, noe som derfor bør komme fram i *HT*s artikler, debattinnlegg og bokmeldinger. Det samme gjelder for flere utenlandske historikere som driver forskning som har relevans for norsk historie: behersker man ikke tilfredsstillende akademisk norsk vil også engelskspråklige bidrag bli tatt godt imot.

Flere historiografiske og teoretiske problemstillinger

Selv om Fulsås holder fast ved å holde den samme kursen som det den forrige redaksjonen har gjort, vil han likevel trekke frem én sentral ambisjon fra Tromsø-redaksjonen for arbeidet videre, nemlig det å fremme den historiografiske og teoretiske refleksjonen i faget.

– Det er viktig at man har en oppdatert og nyansert tilnærming til teoretisk-metodiske spørsmål. Det skjer stadig noe nytt på feltet, og dette må et organ som *HT* holde seg oppdatert på, mener Fulsås. I så måte må historikere også holde seg orientert om den teoretiske debatten som foregår internasjonalt, som kan være med å fostre ny tenkning også på nasjonalt nivå.

De negative faglige konsekvensene man så for seg av at *HT* fra 2012 ikke lenger skulle klassifiseres som et nivå 2-tidsskrift, ser ikke ut til å være berettiget.

– Det er godt å se at norske historikere fremdeles ser det formålstjenlig å publisere i *HT*, sier Fulsås.

*HT*s fremtid

Tromsø-redaksjonen håper dermed at det også videre vil være et godt faglig nivå i tidsskriftet. Fulsås fremhever den enorme dugnadsinnsatsen som holder tidsskriftet oppe.

– Dette gjelder bokmeldingene, som er vitalt for et vitenskapelig miljø og en sentral faglig oppgave, men som i det nåværende krediteringssystemet ikke er regnet som vitenskapelig publisering. Og det gjelder ikke minst det imponerende fagfellearbeidet som både er ukreditert og anonymt.

I løpet av våren må HIFO, som eier av *Historisk tidsskrift* ta et viktig veivalg: skal tidsskriftet gå over til åpen tilgang med bortfall av abonnementsinntekter, eller skal det fortsette som før, men uten støtte fra Norges forskningsråd? Uansett utfall har redaksjonen tro på at tidsskriftet kan opprettholde sin posisjon som norske historikeres fremste publiseringskanal.

Lillehammer: *Samtidshistorie nesten historie*

Høsten 2014 ble det foreslått at studietilbudet i historie ved Høgskolen i Lillehammer skulle legges ned. Mobilisering fra studenter sikret at studiet videreføres.

Øyvind Tønnesson
Førsteamenuensis, HiL

Høgskolen i Lillehammer (HiL) har siden 1970-årene hatt en liten gruppe historikere. Gjennom tre tiår sto gruppa for et studium i samtidshistorie som ble vurdert som faglig og pedagogisk godt.

De senere årene har vi drevet bachelorstudiet «Internasjonale studier med historie», i tett samarbeid med statsvitere. Et akutt spørsmål om å utlyse en statsviterstilling gjorde det nødvendig å vurdere studiets bærekraft.

På Studiebarometeret fra Nokut fikk studiet riktignok svært høy «score» våren 2014. Studiekvalitet er imidlertid ikke alt; strategiske og finansielle realiteter teller også.

HiL har en spesielt uheldig finansieringsprofil der studiepoengproduksjonen er enda mer avgjørende enn ved andre læresteder. I en tid da «robusthet» er alle tings målestokk, ble det tent et blått lys for vårt lille miljø. Minimumsbemanning ville gi røde tall på bunnlinjen de nærmeste årene.

Det blå lyset ble imidlertid slukket før året var omme. Både nåværende studenter og studenter som har gått videre til masterstudier ved prestisjeinstitusjoner som London School of Economics samlet underskrifter, mobiliserte lokale medier og appellerte til høgskolestyret om å videreføre et unikt studietilbud. Resultatet ble at studiet videreføres med et noe større innslag av midlertidig tilsatte.

Om to år er tanken at vi, med pen, blå bunnlinje, kan rekruttere nye kolleger på mer permanent basis. Historikere? Kanskje.

Foto: Mahlum / Wikimedia Commons.

9. april minutt for minutt

Sist ute i trenden «minutt for minutt» er Oscarsborg festning, som 9. april holder arrangementet «Natten til 9. april, minutt for minutt». I to timer, fra klokka 04 til 06, vil besøkende kunne bivåne en reenactment av beskytningen av det tyske krigsskipet «Blücher».

Klokka 04.21 ble det første skuddet avfyrt mot «Blücher», og også i år – 75 år seinere – vil «kanonene drønne», som det heter.

Arrangementet er en del av et todagers seminar for lærere, arrangert av Gyldendal Undervisning. Det vil holdes foredrag innen både eldre og nyere historie. Harald Rosenløw Eeg, manusforfatter til den kommende filmen *Tre døgn i april* som nettopp vil handle om disse dagene i norsk historie, vil gi sitt bidrag til den aktuelle debatten om historie og film. Temaet for innlegget hans er hvordan filmer om begivenheter i fortida «organiserer og fremhever historiske hendelser gjennom å bruke dramatiske modeller og virkeligheter, uten å behøve å lyve». *M.H.*

Den første markeringen av Blücher og 9. april? Inkludert i fotoboken «Für Hitler bis Narvik», redigert av Heinrich Hoffmann, «Reichsbildberichterstatter der NSDAP», i 1941. På motstående side finnes et bilde av Oscarsborg, med bildeteksten «Im Oslofjord kam es zum Kampf zwischen dem norwegischen Fort Oscarsborg und dem schweren Kreuzer 'Blücher', in dessen Verlauf der Kreuzer sank.»

Standpunktkarakter i eldre historie?

Faget eldre historie i videregående skole har siden 2006 ikke hatt standpunktkarakter som blir stående på elevenes vitnemål. Denne karakteren kan nå komme tilbake.

Morten Haave
Historikeren

2006 var året da læreplanverket for Kunnskapsløftet ble innført. Nyvinningen da var å slå sammen eldre og nyere historie til ett gjennomgående fag, slik som norsk og kroppsøving, med standpunktkarakter først i tredje klasse.

Utdanningsdirektoratet (Udir) ønsker nå å sende spørsmålet om det bør innføres standpunktkarakter i eldre historie ut på høring.

«Begrunnelsen er at dette faget av mange blir oppfattet som avsluttet etter Vg2. Det kan være utfordrende å sette en standpunktkarakter etter Vg3 som gir et helhetlig bilde av elevens samlede kompetanse i både eldre og nyere historie». Dette skriver Udir i et brev til Kunnskapsdepartementet som egentlig handler om noe helt annet, nemlig generelle forskrifter for underveisvurdering og standpunktkarakterer.

– Bakgrunnen er et inntrykk av at mange lærere er frustrert over at de må sette halvårskarakter etter Vg2 og ikke standpunktkarakter, kommenterer Kristine Strømmen i Udir til *Historikeren*.

Strømmen forteller videre at det ikke foreligger noen statistikk eller annen underliggende dokumentasjon som kvantifiserer hvordan faget oppfattes. Mange lærere og HIFO-medlemmer vil nok likevel hilse karakteren velkommen.

– Det vi har erfart er at elevene ikke jobber så mye med faget så lenge karakteren ikke blir stående. Det blir også mye å forberede seg på til eksamen siden de kan bli spurt om alle kompetansemål både fra eldre og nyere historie, forteller Jorunn Ramberg ved Asker videregående skole. Kollegiet er dog ikke helt enstemmig, da en annen uttaler:

– Så lenge faget bare er et totimersfag, er jeg skeptisk. Dersom fagets timeantall igjen øker, samtidig som timeantallet på VG3 beholdes eller i hvert fall ikke reduseres, er jeg mer positiv. Det vil kanskje øke statusen faget har blant elevene.

Det er i hvert fall sikkert at historikere på alle læreinstitusjoner vil følge denne saken med interesse i tiden fremover.

Når vil skolene rekruttere de beste?

Når vil skolene begynne å rekruttere de beste historiestudentene til å bli historielærere, eller i hvert fall gjøre et forsøk? I dag finnes det karrieredager, speed-dater med arbeidsgivere og andre muligheter for studenter til å vise seg fram allerede tidlig i studieløpet. Hvor er fylkeskommunene?

Morten Haave
Historikeren

Det har vært mye snakk om lærerens status, og særlig lektorens status i de siste årene. I tidligere tider var universitetet stedet man klekka ut nye kull av lektorer – «filologer og realister» – foruten medisinere, jurister og teologer. Slik blir det nok ikke igjen, men:

I dag er karriereveiledere og lignende opptatt å vise hvor mye forskjellig historikere kan gjøre etter studiene, «for de som ikke vil bli forskere eller lærere». Det er jo vel og bra for dem som absolutt ikke kunne tenke seg en lærerjobb. Men hvor mange har faktisk prøvd å undervise før de slår det definitivt fra seg? Hva hvis fylkeskommunene og skolene faktisk hang mer i for å sikre seg kandidatene? Hva ville da skje med lektorens status? Ville flere av studentene i hvert fall tenke tanken på å bli historielektor?

Studenter hører ofte om en lærermangel som vil komme om fem år, om ti år – men vips var årene gått, uten at jobbutlysningene ble merkbart flere. Jeg har ikke tall foran meg, men jeg ser heller ikke i framtida for meg en åpning av skolens porter for en massiv utskiftning av lærere. Skoleverket har mange som tilfredsstiller visse minimumskrav for å undervise i historie. Der finnes færre med en egentlig fordypning i historie, som for eksempel lektorer. Hva om fylkeskommunen prøvde mer aktivt for å finne fram til sjiktet med de bedre karakterene, og til kandidatene med de høyeste gradene i faget?

Det er mulig å se for seg støtteordninger for å ta PPU etter et godt gjennomført 5-års løp innenfor historie. Eventuelt støtteordninger for å ta både master og PPU etter en god bachelorgrad. Litt utradisjonelt for det offentlige, men staten ved departementene er allerede ganske godt inne i rekrutteringskarusellen. Og betalt videreutdanning finnes allerede i skolesektoren – men helst da for de som *allerede* har blitt ansatt *uten* å være kompetente nok i det de seinere skal ta videreutdanning i!

En slik rekruttering ville også gi viktige kontakter for studenter. Dette, og erfaring fra klasserommet, rangerer også svært høyt når søknadsbunker til lærerstillinger tynnes ut.

Så kan en si at det å ha gode lektorer i videregående skole ikke står for all påvirkning på elever, det gjør også lærerne i grunnskolen. Det er selvfølgelig flott med faglig fordyping også der. Det gjenstår imidlertid å se hva som skjer med de notorisk fattige kommunene, som driver norsk grunnskole, og for den del med fylkeskommunen. Hvis det blir sammenslåinger og restrukturering, hvilke historiefaglige løft kan de nye enhetene bruke den ettertraktede «robustheten» sin til?

Norsk kristendom i verda

Tidleg ute med kvinnelege sjefar og demokratiske ordningar. Vi snakkar om kyrkja. Den norske. På bortebane, rett nok.

Anders Aschim
HIFO Nordvestlandet

Før jul arrangerte HIFO Nordvestlandet seminaret «Norsk kristendom i møte med verden 1870–1940», i samarbeid med Historisk institutt ved Høgskulen i Volda. Seminaret i Volda måndag 8. desember samla om lag 25 deltakarar, mellom dei både religionsforskarar, statskyrkje- og frikyrkjeprestar, i tillegg til historikarane.

Misjon og kjønn, ute og heime

Dagens langvegsfarne hovudgjest var Karina Hestad Skeie, førsteamanuensis og prorektor for forsking ved NLA Høgskolen i Bergen, misjonshistorikar med doktoravhandling om norske misjonærar på Madagaskar. Temaet for hennar presentasjon var «Nye perspektiv på Marie Monsen – Norges mest berømte Kinamisjonær».

Marie Monsen (1878–1962) reiste til Kina som misjonær for Kinamisjonsforbundet (som seinare skifta namn til Norsk Luthersk Misjonssamband) i 1900 og gjorde teneste i Kina i nesten tretti år. Ho var ein høgt profilert og respektert kvinneleg misjonsleiar. Ho stod sentralt i omfattande vekkingsrørsler, og ho rydda også plass for ein særskilt type kvinnelege leiarar i dei kinesiske kyrkjelydane gjennom å organisere kurs for «bibelkvinner». Men Marie Monsen var òg omstridt, noko som mellom anna hang saman med dei tydelege karismatiske draga i forkynninga hennar. Gjendåpen i 1935 var uakseptabel for Kinamisjonen og betydde eit endeleg brot for Monsen. På sine eldre dagar skreiv Marie Monsen fleire oppbyggingsbøker som fekk ein stor lesarkrets i fleire generasjonar, heilt inn i den karismatiske ungdomsvekkinga på 1970-talet.

I føredraget sitt ga Skeie først eit riss av Monsens biografi. Deretter presenterte ho to perspektiv på Monsens liv og arbeid som fortener nærare analyse. For det eine kjønnsperspektivet. Medan frivillige kristelege organisasjonar var tidleg ute med å gi rom for kvinners demokratiske deltaking, var Kinamisjonen eit unntak – på heimebane, i Noreg. Men i utearbeidet er Monsen eit av fleire døme på at det fanst rom for sterke og tydelege kvinnelege leiarar. Dette knytte Skeie mellom anna til Marie Monsens evne til nettverksbygging, til å skaffe seg relasjonar til strategisk godt plasserte menn i organisasjonen.

Medan også andre forskarar, særleg religionsvitaren Lisbeth Mikaelsson, har studert Marie Monsen i eit kjønnsperspektiv, presenterte Skeie med det transnasjonale perspektivet ein ny og interessant innfallsvinkel. Marie

Monsen fekk delar av utdanninga si i England, ho var regelmessig innom USA på reisene sine til og frå Kina, ho hadde nær kontakt med misjonærar frå andre misjonsorganisasjonar, andre land og andre kyrkjesamfunn enn sitt eige, og ho var jamvel delegat ved den store verdsmisjonskonferansen i Edinburgh i 1910. Dette transnasjonale og økumeniske sporet kan opne for nye dimensjonar i forståinga av både Marie Monsen og av misjonsaktivitet generelt.

Føredraget blei følgt av ein interessant diskusjon der mellom andre professor Arne Redse, sjølv tidlegare Kinamisjonær, kunne bidra til å fylle ut bildet av Marie Monsen.

Kvinneleg sjef i uroleg område

HIFOs og instituttets eigen professor Inger Marie Okkenhaug har også arbeidd med kvinnelege Kinamisjonærar. Men denne gongen tala ho om Bodil Biørn, som i ein menneskealder arbeidde mellom den armenske folkegruppa. Temaet var «Misjon som velferd. Norsk jordmor og sykepleier i Anatolia, 1905–1915».

Bodil Biørn (1871–1960) levde om lag samtidig med Marie Monsen. Dei to kvinnene har fleire fellestrekk, også ei viktig felles venninne i Henny Dons, ein markant kvinneleg leiar innan diakoni- og misjonsarbeid i Noreg. Monsen kom frå Bergen, Biørn frå Kragerø. Biørn var nok også forkynnar, men først og fremst helsearbeidar, utdanna diakonisse, sjukepleiar og etter kvart jordmor. Også hos henne er det transnasjonale elementet interessant. Ho reiste ut for organisasjonen Kvinnelige misjonsarbeidere (KMA), ein skandinavisk organisasjon som arbeidde

Inger Marie Okkenhaug drøftar forholdet mellom evangelisering og helsearbeid hos Bodil Biørn. Foto: Harald Krøvel.

nært saman med tyske og amerikanske misjonsorganisasjonar. Hennar næraste medarbeidar var den svenske jordmora Alma Johansson. Sjølv utdanna Biørn seg til jordmor under eit ferieopphald(!) i Tyskland.

Armenarane var ein hardt pressa og tidvis forfølgd minoritet i det osmanske riket, noko som kulminerte med folkemordet i skuggen av Den første verdskrigen. Armenarane har ei lang historie som kristent folk av ortodoks tru. Ein sentral intensjon ved misjonsarbeidet var å omvende armenarane til protestantisk kristendom, men denne evangeliserande sida ved verksemda var møtt med skepsis både frå muslimar og frå armensk-ortodokse kristne. Dermed blei det diakonale arbeidet, naudhjelp, helse- og fødselshjelp, svært sentralt i misjonsverksemda. Forfølgingane hadde gjort mange armenske barn foreldrelause, og Biørn og medarbeidarane dreiv både barneheimar og skolar.

Også Okkenhaugs føredrag demonstrerte korleis kvinnelege misjonærar kunne gå inn i sjølvstendige roller. Biørn hadde ein kompetanse som kunne konkurrere med mannlege lokale legar, og ho fekk ein høgt respektert posisjon. Arbeidet hennar i Anatolia blei avbrote av folkemordet, men ho heldt fram med verksemda mellom armenarar etter krigen, da i Sovjet-republikken Armenia. Denne fasen har Okkenhaug behandla i andre samanhengar.

Å lære kyrkjeorganisering utanlands

Tredje og siste talar under seminaret var dosent Birger Løvlie, nypensjonert kristendomshistorikar frå Institutt for religion, livssyn og kyrkjefag ved Høgskulen i Volda. Emnet hans var «Presbyterianske innslag i norsk kyrkjehistorie». Her presenterte han nordmenns møter med ei anna form for kyrkjeordning enn den tradisjonelle lutherske statskyrkja med Kongen som kyrkjestyre.

«Presbyteriansk» er ei nemning som gjerne blir brukt om kyrkjesamfunn i den såkalla reformerte kyrkjefamilien, som fører røtene sine tilbake til den fransk-sveitsiske reformatoren Jean Calvin (1509–1564). Hovudsaka i Løvlies føredrag var kyrkjeordninga, som har tydelege demokratiske og representative element, frå lokalnivået (valde «eldste» og «diakonar») til fellesnivået («synode» eller «generalforsamling»). Dette er eit alternativ til ei episkopal og hierarkisk kyrkjeordning.

Den skotske reformerte kyrkja blir gjerne oppfatta som modell for denne typen kyrkjeordning. I boka *Vestavind* (2002) har Løvlie handsama skotsk innverknad på norsk kyrkjedebatt, også når det gjaldt spørsmålet om demokratiske reformer av statskyrkjeordninga. Han har som forskar arbeidd mykje med spørsmål om kyrkjeordning og kyrkjerett.

Løvlie tok for seg tre ulike kasus. Det første var organiseringa av norske kyrkjelydar i USA. Her valde ein, interessant nok, ikkje den episkopale strukturen til heimlandskyrkja, men ein representativ presbyteriansk struktur, som var betre tilpassa det amerikanske prinsipielle skillet mellom kyrkje og stat.

Kasus nummer to var kyrkjeordningsdiskusjonen i Noreg i siste halvdel av 1800-talet. Det var fleire mislukka forsøk på å etablere sokneråd som demokratisk element på lokalnivå i statskyrkja (ei lov om sokneråd blei først vedteken i 1920). Derimot fekk den evangelisk-lutherske frikyrkja, skipa i 1877, ei presbyteriansk kyrkjeordning på luthersk grunn, med inspirasjon både frå Skottland og frå USA. Eit interessant trekk ved Frikyrkja er den prinsipielle argumentasjonen for ein sekulær stat.

Løvlies tredje og siste kasus var etableringa av kyrkjelydar i Kina og Japan i regi av norsk misjon. Kinamisjonsforbundet valde her å etablere ei presbyteriansk kyrkjeordning, ein

Inger Marie Okkenhaug, Karina Hestad Skeie og Birger Løvlie tar imot spørsmål frå salen. Foto: Harald Krøvel.

nokså vanleg strategi innan protestantisk misjon. Det interessante er at denne organisasjonen, som med sin lågkyrkjelege profil tradisjonelt har hatt eit solidarisk, om enn kritisk, forhold til statskyrkja, her faktisk kopierte kyrkjeordningane til Frikyrkja.

Transnasjonal historieskriving

Eit fellestrekk ved dei tre innlegga var vektlegginga av den transnasjonale dimensjonen. Her kan kanskje kyrkje- og misjonshistoria tene som korrektiv til påstanden om at «metodologisk nasjonalisme» skal ha vore så dominerande innan norsk historieforsking. Om transnasjonalisme som teoretisk perspektiv er av nyare dato, har kyrkja og misjonen hatt potensial for ulike typar samband på tvers av landegrenser. Forsking innan misjonsvitskap og økumenikk har lenge levert resultat som kan sjåast som pionerarbeid for det transnasjonale forskingsperspektivet. Seminaret demonstrerte at det framleis er meir å hente herfrå.

«La den være så stygg den bare vil»

– Det var i denne salen de politiske kampene stod. Det var her rutinene for hvordan Stortinget i dag arbeider ble etablert, fastslo professor Hilde Sandvik. Med historisk presisjon markerte HIFO Østlandet på dagen 200-årsjubileet for den reviderte og endelig vedtatte grunnloven, i den samme salen der det hele skjedde.

Ingrid Maria Lutnæs og Maria Flaten Gunstad
HIFO Østlandet

Det er ikke like fullt, varmt og klamt i den gamle stortingssalen denne fjerde november-ettermiddagen, slik det var for 200 år siden. Vi sitter heller ikke i alfabetisk og geografisk rekkefølge, slik stortingsrepresentantene den gang gjorde. Det er allikevel som om vi sitter skulder til skulder med historien, når Hilde Sandvik og museumskonservator Monica Mørch fyller salen med de prosessene og beslutningene som har funnet sted her.

Forhandlingene i den gamle stortingssalen var harde høsten 1814, svenskene hadde sterke krav.

– Under forhandlingene fremstod stortingspresident Wilhelm Frimann Koren Christie som en mesterlig forhandler, påpekte Mørch. Den 20. oktober besluttet Stortinget at Norge, som et selvstendig rike, skulle forenes med Sverige under én konge. Den norsk-svenske union ble et kongefellesskap med indre selvstyre, og Stortingets posisjon

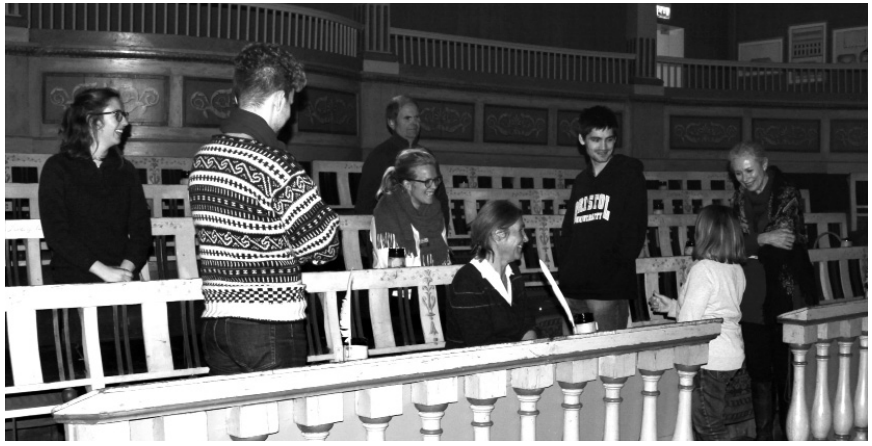

Tilbake til skolebenken. Den opprinnelige. Foto: Henrik Olav Mathiesen.

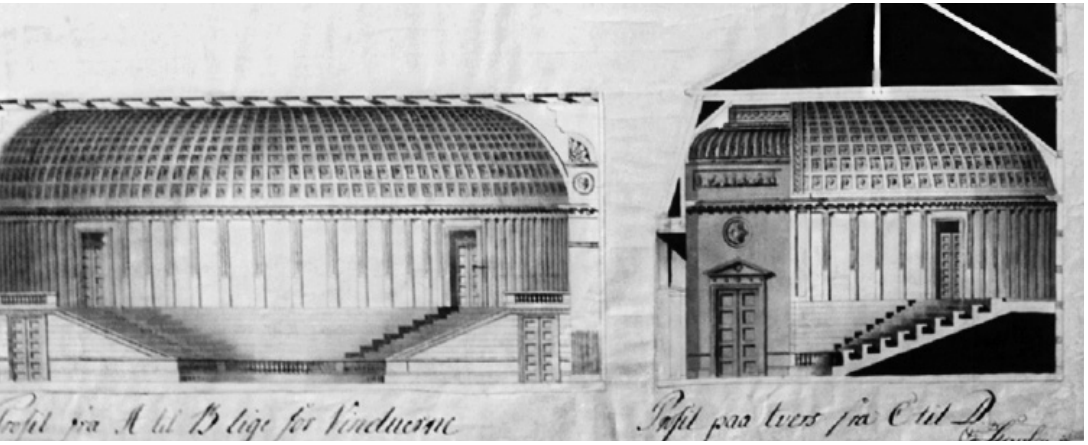

Grandiose planer for et gresk-inspirert amfi. Disse tegningene kan sees på Folkemuseet. Foto: Henrik Olav Mathiesen, med tillatelse fra Norsk Folkemuseum.

ble styrket på bekostning av Karl Johans ønske om sterk kongemakt. Hvorfor godtok Karl Johan dette? Svaret ligger nok i at han hadde tenkt å forhandle om dette på et senere tidspunkt. Det ble imidlertid avvist av Stortinget – en uendret grunnlov var det beste vernet for et land i union. Den 4. november 1814 ble kun en lite endret grunnlov vedtatt.

Sted for oppmøte

Et av de store spørsmålene før den reviderte grunnloven ble vedtatt, var hvor Stortinget skulle møtes da det skulle samles 7. oktober. Det var allerede slått fast at man skulle møtes i rikets hovedstad Christiania, men tilgjengeligheten på lokaler som kunne huse så mange var begrenset. Christiania Katedralskoles store auditorium var ferdig innredet i 1801, og ble tatt i bruk av Stortinget høsten 1814 som en provisorisk løsning.

Katedralskolen lå i Dronningens gate 15, der Posthallen i dag ligger. Allikevel er det på Norsk Folkemuseum på Bygdøy hvor HIFO-medlemmene sitter denne kvelden. Tidligere museumsdirektør Hans Jacob Aall (1869–1946) fikk i 1910 høre at det forelå planer om å rive katedralskolen or å gi plass til nytt hovedpostkontor. I tråd med planene om å etablere en bysamling tilknyttet Folkemuseet ønsket direktøren å inkludere det gamle auditoriet i folkemuseets samlinger.

Folkemuseet har ned til minste detalj satt sammen salen slik den fremstod i 1814 – som i seg selv er ganske annerledes enn slik den danske arkitekten Carl Frederik Ferdinand Stanley opprinnelig hadde tegnet den i 1799. Katedralskolen skulle bli en moderne skole, men auditoriet i sin ferdige form fremstod i en noe enklere utforming enn de opprinnelige planene: ambisjonene ble redusert, på grunn av reduserte økonomiske midler.

– At Stortinget tok plass i katedralskolens auditorium inntil det «vokste ut av det» vitner om en kledelig beskjedenhet i en fattig stat, bemerket Monica Mørch. Etrer en periode som var preget med uår, krig og påfølgende finansielle utfordringer or den nye selvstendige staten bevilget Stortinget først penger til bygging av universitet, rikshospital, sentralbank og slott til kongen, før de bevilget midler til seg selv og egen stortingssal. For en del av embetsmennene må det også ha vært en spesiell følelse å møte i Stortinget 7. oktober, 1814. Flere av dem hadde tidligere vært elever ved katedralskolen, og dermed blitt dosert for ved de samme pultene de nå dikterte landets politikk fra, fortalte Mørch.

Provisorisk løsning, permanente endringer

Selv om dette kun var en provisorisk stortingssal i 40 år, var det her det opprinnelige grunnlovsdokumentet ble tilpasset unionen med Sverige. I Grunnloven som ble vedtatt på Eidsvoll i 1814 hadde mange av lovene fra enevoldstiden overlevd. Disse ble revidert i novembergrunnloven mens andre ble lagt til i forbindelse med grunnlovens nasjonsbyggende rolle.

– Endringene som ble fattet i katedralskolens auditorium førte til større grad av næringsfrihet, religionsfrihet, rettssikkerhet, myndighet og demokrati. Norge skulle være en selvstendig stat med eget lovverk, forklarte Hilde Sandvik. Videre kunne hun fortelle oss om de avgjørelser Stortinget fattet i en periode de var på «fallittens rand».

Straffeloven av 1842 avløste Christian Vs Norske Lov og opphevet mange forordninger som hadde eksistert siden eneveldet. Deriblant ble trolldomslovene omsider opphevet. Likevel, og til tross for det opprydningsarbeidet som ble gjennomført, var ikke straffeloven veldig modig – det var fremdeles mye som ble betraktet som straffbart.

Opphevelsen av konventikkelplakaten i 1842 var derimot av en helt annen karakter, fordi man gjennom dette tillot religiøse forsamlinger. Annulleringen av denne loven la også grunnlaget for forsamlingsfriheten i Norge, retten til å avholde religiøse forsamlinger uten innblanding fra myndighetene.

Blant de viktigste vedtakene i den gamle stortingssalen var Formannskapslovene av 1837, der det ble bestemt at man skulle ha lokalt selvstyre rundt om i landet. Dette var allerede vedtatt i 1833, men nå i en mer radikal modell. Alle innslag av direkte demokrati ble i 1837 fjernet og Grunnlovens representative prinsipp ble gjeldende. Til tross for lang tids motstand fra bøndene var det også i denne salen «jødebestemmelsen», en pasus i Grunnlovens paragraf 2 ble opphevet i 1852.

Stortinget vokste seg til slutt ut av katedralskolens auditorium. I 1854 flyttet Stortinget til Gamle festsal ved byens universitet, – som den gang var helt ny – og den 5. mars 1866 flyttet Stortinget inn i det nåværende bygget. Da Folkemuseets direktør Aall ville redde den opprinnelige salen der Stortinget hadde virket i 40 år, var det flere som rynket på nesen og undret seg over hvorfor noen ønsket å bevare den gamle, nedslitte gården. Hans tilsvar? «La den være så stygg den bare vil, det er vår første stortingssal!»

Hjemme hos eidsvollsmann Peder Johnsen

Torsdag 20. november inviterte styret i HIFO Agder på omvisning i eidsvollsmann Peder Johnsens hus i Skippergata 43 i Kristiansand. Det såkalte 1814-huset var lenge en godt bevart hemmelighet. Nå er en ny kafé åpnet i huset og det er så visst ikke hemmelig, men godt bevart, dét er det.

Georg Kristoffer Fjalsett
HIFO Agder

Den 17. mai 2014 ble Det lille konditori åpnet i det som for 200 år siden var boligen til Peder Johnsen og hele hans familie. Peder Johnsen var sørlending og deltok under Riksforsamlingen på Eidsvoll som utsending fra Sjødefensionen (Sjøforsvaret). Han hadde jobbet som regnskapsfører og skipper, og bodde fra 1814 i Skippergata 43 i Kristiansand. Da fredningen av bygningen ble markert 1. august 2014, uttalte sørlending og miljøvernminister Tine Sundtoft at bygningen viser at eidsvollsmennene også var vanlig folk i vanlige hus. Det er et viktig perspektiv å ha med seg i fortellingen om forsamlingen på Eidsvoll.

Nå er det ikke lenger bare et vanlig hus som er fredet, og det var ikke bare en kafé som åpnet 17. mai. Bygget ble nemlig totalrenovert og oppgradert etter både kunst og regler. Innredningen ble gjort etter dragkamp mellom grunneier, husleier og kafédriver, fylkeskommunen og riksantikvaren. Da alle hadde sagt sitt, alle kompromisser var inngått og alle spesialtilpassede vinduer og dører var på plass, kunne vi alle endelig få se resultatet med egne øyne i bygget som kan dateres så langt tilbake som til 1740.

Inspeksjon til inspirasjon

Det skulle allikevel ta HIFO Agders styre et halvt år før vi fikk somlet oss ned til sentrum av byen for å se dette som hadde hendt. Tanken var å kombinere ettermiddagen med først et styremøte klokken 17.00, deretter befaring og til slutt en quiz. Styremøtet foregikk effektivt og hyggelig som vanlig. Da alle så hadde dukket opp klokken 18.00 satte moroa i gang. Og moro var det sannelig. For alle med en viss interesse for lokalhistorie, norgeshistorie, arkitekturhistorie eller restaureringsprosjekter som sådan kunne kjenne hjertet dunke litt ekstra mens vi beveget oss opp og ned i det ærverdige huset.

Først ble vi loset ut i bakgården av kaféeier og husleier, Elise Bjørnestøl. Så og si alle hus i sentrum av Kristiansand var utstyrt med en bakgård fra byen ble grunnlagt i 1641. Her holdt man kyr og hadde toalett og annet nyttig, men det er få av de originale bakgårdene igjen i byen i dag. Det var derfor deilig å komme ut i noe som virket nærmest uberørt på to hundre år.

Nostalgifella

I bakgården var det en liten gressflekk og to gamle, restaurerte bygninger. Vi fikk da også høre at det var så vidt man hadde klart å restaurere den ene fasaden så den ikke skulle ramle i hodet på skuelystne bakgårdskatter. Det ene huset skal ha tilhørt en skomaker

Fasaden til Skippergata 43 etter restaureringen. Foto: Det lille konditori.

som bodde på de få kvadratmeterne med sin familie. Det lille loftet vi krabbet opp på virket forlokkende romantisk, men vi gikk nok i nostalgifella. Dette var nok aldri et sted for mer enn å overleve i. Vi løftet på planker, kjente på gulv og forsøkte å forestille oss hvordan hverdagen til en arbeiderklassefamilie i bakgården til Peder Johnsen måtte ha vært.

Selve Peder Johnsens hus derimot var av en litt annen art. De tre etasjene vitner om god plass, om ikke annet, særlig sammenliknet med levekårene for skomakeren i bakgården. Så kan vi jo ta i betraktning at Johnsens kone fødte 9 av deres 10 barn i dette huset.

Moderne overhaling

Det har blitt gjort mye i Peder Johnsens hus siden Det lille konditori overtok. Første etasje har fått en moderne innredning med alt hva det innebærer av universelle løsninger og sprinkleranlegg. Kaffemaskinen står på et gulv som måtte rettes opp før den kunne installeres, og den så ut til å stå støtt, slik som resten av kafeens disk med alle dets kaker, salater og smørbrød. Men hvis man så nøye etter

var det mulig å få øye på små detaljer hist og her som avslørte byggets historie, kamuflert av en uformell kafésetting.

Det var gledelig å se at man både har klart å ta vare på detaljer i den gamle strukturen, og samtidig gi rommene alt den moderne kafégjenger og lover og forskrifter krever. Det er ikke bare, bare å innrede et fredet hus. De befarendes sukk kunne da også høres hver gang kaféeieren fortalte om de forskjellige lag av maling på treverket, bevaring av tapet fra 1800-tallet og over 250 år gamle varmesystemer. Like spennende var det å høre om hvordan veien ble til mens man gikk, hvilke utfordringer man støtte på underveis i restaureringen, og ikke minst, de kriker, kroker og artefakter som dukket opp i prosessen. Noe av det festligste var en tom spritflaske, uvisst fra hvilket årstall, som tilsynelatende var gjemt på et sted hvor eieren kunne nippe til seg en tår hver gang han passerte i den lille gangen der den ble funnet.

Kjøkkenkrok og rom for bok

Oppe i andre etasje finnes to stuer. Det er gjerne her de større mottakelsene og selskapene finner sted. Her finnes også en liten kjøkkenkrok som ikke har noen annen funksjon i dagens kafé enn å illustrere hvordan det kunne ha sett ut 200 år tilbake i tid. Den gammel-blå fargen og de gamle tallerkenene i hyller over døren lar tankene henfalle til en tid da nok det meste av aktiviteten på et kjøkken var strevsomt og få ting kunne lage seg selv, men da de sannelig visste å lage koselige kjøkkenkroker.

I andre etasje finner man også de fleste historikeres favorittrom: biblioteket. Rett ved trappen har et lite rom blitt innredet med to lune stoler og en bokhylle. Rommet var resultatet av kreativ tenkning fra kaféeier Bjørnestøls side. Biblioteket var egentlig et rom «til overs», et rom som i sin tid hadde vært til for varmesystemet i huset, men har nå altså blitt Det lille konditoris lille perle.

Rett på utsiden av biblioteket finnes også en av de andre severdighetene: en del av en eldgammel tapet, tatt vare på ved at en lekker glassmonter er montert over. Det er slike detaljer som gjør at vi sperrer opp øynene, og det er slike detaljer som gjør at selv om man står stille i rommet, blir man umiddelbart ført tilbake i tid.

Fra syloft til pauserom

Det samme opplevde vi også da vi ble ledet opp til det lille loftet på toppen av huset. Det «lille» loftet huser i dag kontor, lager, garderobe og pauserom for de ansatte. Plassen er utnyttet godt. Også her er det både trapper, lemmer og varmerør som minner om en svunnen tid. Også her går gammelt og moderne hånd i hånd. Og overraskelser finnes her óg: en liten forhøyning ved vinduet var installert for at moren i huset skulle kunne sy i lyset, og samtidig holde øye med barna som lekte i gaten. Fotografier på veggene rundt om i huset viser for øvrig denne gaten gjennom tidene: gaten der eidsvollsmann Peder Johnsen en gang bodde i 1814, og den gaten huset fortsatt ligger i, 256 år etter at det først ble bygget, og 200 år etter at Johnsen pakket snippsekken og vendte nesetippen mot Eidsvoll.

Da kvelden omsider var omme var det ikke tid til quiz. Skippergata 43 var en fornøyelse både for kakeelskere og historieentusiaster, og vi er imponert over hvordan det fredede bygget fremstår. Her går fortid og nåtid hånd i hånd, i det som med all rette kan kalles Kristiansands 1814-hus.

Oppstartsmøte i HIFO Vestoppland

Det har lenge vært et ønske om et lokallag i Vestoppland. Tidligere har området vært en del av HIFO Østlandet, men grunnet lang reisevei for å delta på lokallagsarrangementer, skilles distriktet nå ut, og i høst ble HIFO Vestoppland stiftet.

Helen Murray
HIFO Vestoppland

Det var lektorer ved Gjøvik videregående skole som tok initiativet. Etter grønt lys fra HIFO-styret ble HIFO Vestoppland stiftet på Gjøvik videregående skole 13. november 2014. Invitasjon var sendt til historielærere på alle videregående skoler i distriktet, og også til de som jobber på høgskoler, folkehøgskoler og museer. Morten Haave ble valgt som leder av lokallaget, Helen Murray som sekretær, og Trond Nygård som kasserer.

Helen Murray og Morten Haave, sekretæren og lederen for det nye lokallaget. Foto: Ann-Magritt Sande.

Framtidige aktiviteter i lokallaget ble diskutert. Det første det nystiftede laget gjorde, var imidlertid å se nærmere på en lokal, men historisk skikkelse fra Mjøsområdet. Hoveddelen av dette møtet ble dermed et foredrag holdt av Morten Haave om Fredrik Monsen, «Forsvarsministeren som ville legge ned Forsvaret».

– For oss på Gjøvik var Fredrik Monsen fra «feil side av Mjøsa», altså Hamar, åpna Haave med. Men denne lokalavisredaktøren, ordføreren og rådmannen hadde også en side av mer nasjonal interesse. Han var stortingsmann, stortingspresident og forsvarsminister.

Som en antimilitarist som på et tidspunkt ville legge ned hele militærvesenet, ble han kritisert av mange for å ta gale valg. Var det hold i dette? I sin andre ministerperiode på 1930-tallet begynte han å argumentere for økte bevilgninger, og som så mange andre i samme situasjon endte han som Nato-tilhenger i 1949.

– Å se på Fredrik Monsen kan kanskje fortelle oss noe allment om motivasjon og en persons grunner til å ta valg i vanskelige tider, valg som i ettertid virker svært spesielle. Men det kan også si noe om å endre sin mening når situasjonen tilsier dét, hvilket han også gjorde, fortsatte Haave.

HIFO Vestoppland satser på 2–3 møter i halvåret, med foredrag, besøk og diskusjoner. Vi håper at flere historikere har lyst å delta i våre aktiviteter framover. Ønsker og ideer om aktiviteter sendes gjerne til lederen eller sekretæren i lokallaget.

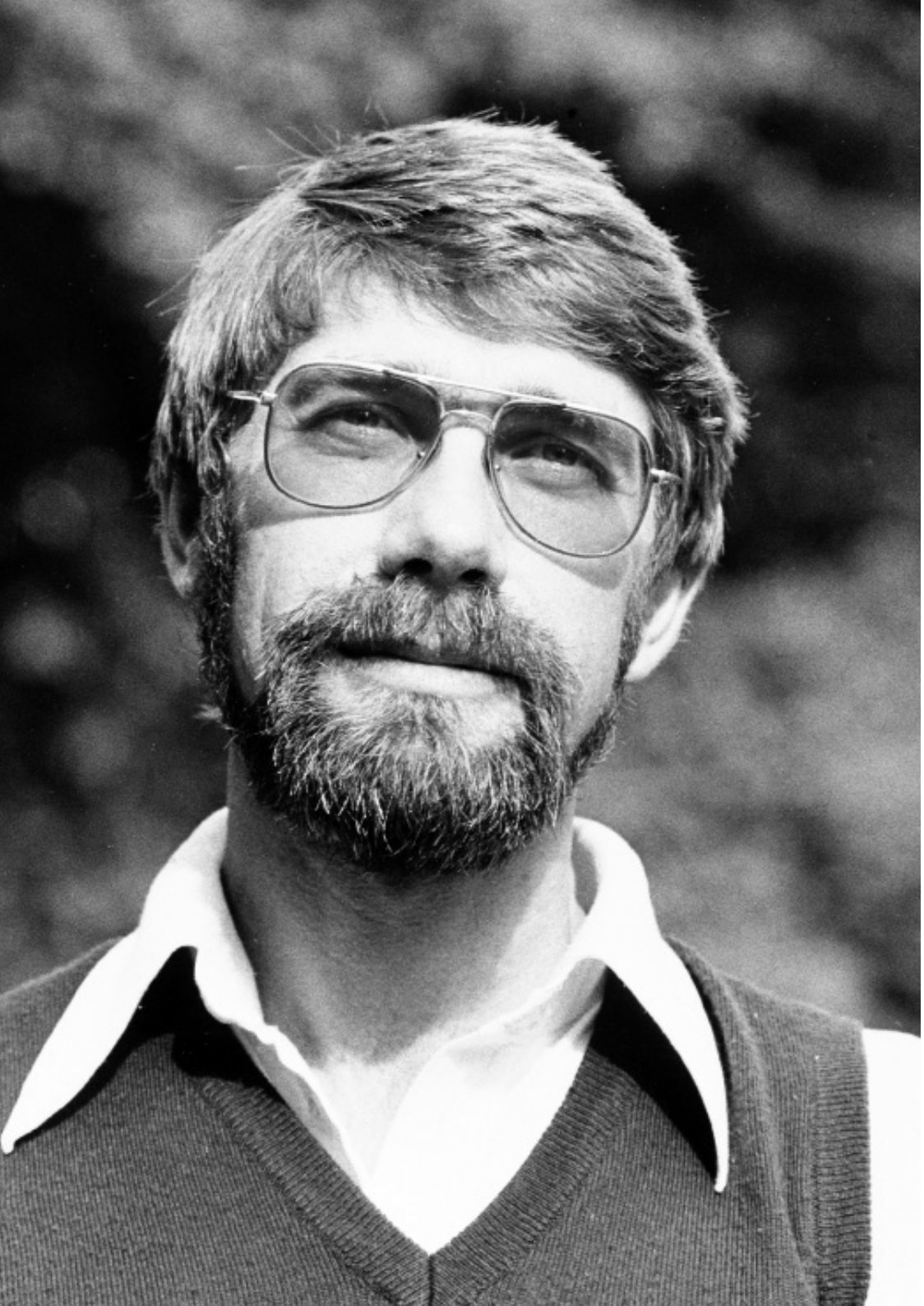

Knut Einar Eriksen: I politikkens irrgangar

Tittelen på dette seniorintervjuet er stole frå eit festskrift som kom til intervjuobjektet sin 65-årsdag i 2009. Knut Einar Eriksen har som historikar vandra i politikkens irrgangar, både på regjeringsnivå og inn i dei mørkaste avkrokar.

Hallvard Tjelmeland
Professor, UiT Norges arktiske universitet

Eg møter han heime på Vevelstadåsen, like ved Sørmarka eit stykke sør for Oslo, der han bur saman med kona si Tove, som har vore ein del av livet hans i femti år. Føremålet er å følgja han på vegen inn i det tjuande hundreårets politiske historie. Det heile starta på Oslos austkant, då Knut Einar som eittåring kom til Nedre Foss Mølle ved Akerselva, der faren hadde fått jobb som møllemeister.

– Oppveksten på Oslo aust har nok forma mine haldningar til politiske og sosiale spørsmål. Det skapte eit tidleg medvit om klasseskilnader. Bare fem av 30 klassekameratar gjekk vidare til realskole, alle med funksjonær- og middelklassebakgrunn. Det var vanskelege forhold for mange på austkanten. Foreldra mine var ikkje politiske aktive, men eg reknar med at dei stemte Arbeidarpartiet.

Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Vegen inn i historiefaget

Korleis kom du så inn på utdanningsvegen sjølv – og inn i historiefaget?

– Eg var skoleflink, men det var på ingen måte gitt at det skulle bli historie. Far min meinte eg måtte utnytta dei gode karakterane til å koma inn på eit lukka studium. Eg prøvde meg på tannlegehøgskolen, men det var eit katastrofalt møte for ei teknisk kløne som heldigvis, med tanke på framtidige pasientar, vart avslutta etter nokre dagar. Eg vurderte også å starta på handelshøgskolen, men eg valte å bli i Oslo der kjærasten min Tove var. Eg raste heller gjennom cand.mag-studiet på to og eit halvt år, halve tida av normert tid, med tanke om nok ein gong å dra til Handelshøgskolen i Bergen. Men vi vart rotfeste, og siste faget var historie mellomfag, eit fag eg likte godt på skolen. Og så vart historie det faget eg satsa på.

I dette valet var Knut Einar klar i si sak: det var interessa for politikk, og dermed også nyare tids historie som fengde, heilt sidan dagane på Foss gymnas, der Knut Einar vart redaktør av skoleavisa.

–Partiorganisert vart eg først på universitetet: eg gjekk inn i «A-stud»

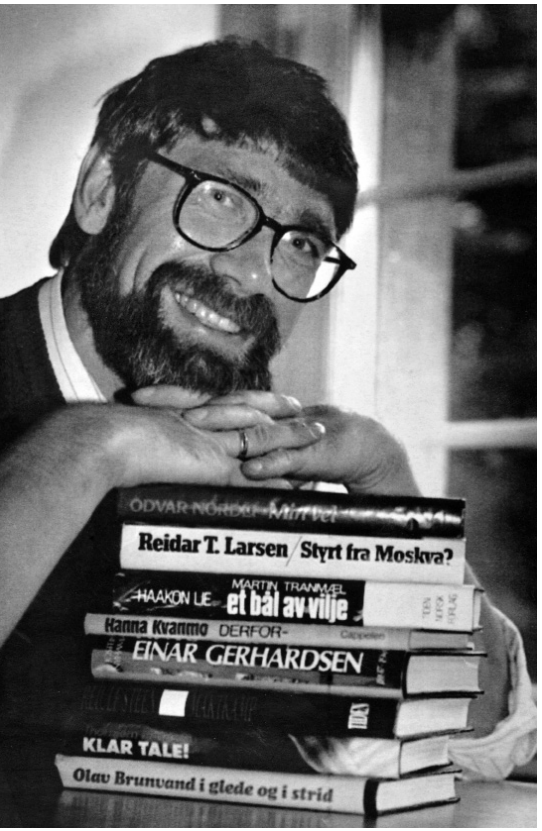

Knut Einar Eriksen har hatt ei interesse for biografisjangeren. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

[Arbeiderpartiets studentlag], der Arne Treholt var leiar. Vi hadde mykje privat kontakt med han og kona i denne perioden. Eg kom blant anna med i partiets sentrale miljøvernutval i 1970. Eg og kona var også aktive i «En verden ungdom», der det var mange som var engasjert i internasjonale spørsmål, og møtte personar som Sverre Lodgaard, Tore Grønlie og Håvard Narum.

Knut Einar si hovudoppgåve var ferdig i 1969, etter totalt fem års studium, og der han i mellomtid også hadde gifta seg og fekk eitt barn like før eksamen og eitt like etter. Tre år seinare vart hovudoppgåva gitt ut som bok med tittelen «DNA og NATO. En redegjørelse for debatten og vedtakene i Det norske Arbeiderparti 1948–49».

At du valte akkurat dette temaet var kanskje ikkje tilfeldig?

– Nei, ikkje heilt. Eg hadde mykje kontakt med Institutt for fredsforskning og der var det interesse for kvantitativ analyse av diskusjonar om norsk utanrikspolitikk. Eg byrja på ei oppgåve om analyse av konfliktmønster i stortingsdebattar, men eg var heldigvis i tvil og valte å hoppa over på eit tema som gjaldt norsk utanrikspolitikk, i dette tilfelle Norges veg inn i Atlanterhavspakta.

Her kan det vel for intervjuarens rekning leggjast til at det nok også hadde bakgrunn i Knut Einars plassering på Arbeidarpartiets venstre fløy, den gongen både Nato- og EU-motstandar, noko som i 1973 for første og siste gong gjorde at han stemte SV ved stortingsval.

– I oppgåva fekk eg fram at det var den britiske utanriksminister Bevins tale i Underhuset i januar 1948, og ikkje det kommunistiske kuppet i Tsjekkoslovakia, som utløyste krav om eit utanrikspolitisk hamskifte. Tanken om eit frittståande skandinavisk forsvarsforbund hadde lenge stor oppslutning i Arbeidarpartiet, særleg i Stortingsgruppa, og heilt fram til avgjerda markerte arbeidarpressa ulike oppfatningar. Sjølve landsmøtet var ikkje avgjerande. Eg hadde også fått klart fram Gerhardsens tvisyn og skiftande haldningar i 1948–49.

Boka vekte oppsikt. Ei særleg fjør i hatten var at ho til og med heldt den svenske statsministeren Tage Erlander vaken om nettene. Så spennande var ho at han – i følgje kva han sjølv skriv i memoarane sine – «ikke kunne slutte å lese før jeg var ferdig med siste side».

Inspiratoren Skodvin

Men korleis var det å vera hovudfagsstudent i Oslo på slutten av 1960-talet, spør eg som tok hovudfaget mitt meir enn ti år seinare og med nettopp Knut Einar som vegleiar.

– Eg hadde Magne Skodvin som vegleiar, og han hadde nærare 40 studentar. Det var ikkje vanleg og heller ikkje rom for så tett oppfølging som i dag. Det var meininga at ein skulle arbeida heilt sjølvstendig og kanskje skriva ei oppgåve på 3–400 sider, slik eg gjorde. Eg sette stor pris på Skodvin, han var særs kunnskapsrik og empatisk. Han var engasjert i studentane sine arbeid, og han bygde saman med nokre andre opp eit stort miljø på etterkrigstidas historie.

Ja, vi høyrte heilt opp til Tromsø om den nye perioden som vart etablert.

– Den såkalla 7. perioden, perioden frå 1945 til 1965 som det ikkje tidlegare hadde blitt undervist i eller som det låg føre pensum på, vart etablert og samla straks ei stor gruppe engasjerte og flinke hovudfagsstudentar. Vi studentar måtte til dels skriva våre eigne pensumbøker. Det vart i 1970 gitt ut fire artikkelsamlingar om norsk og internasjonal etterkrigshistorie, skrive av studentar, artiklar som vart diskutert av dei studentane og lærarane som var involvert. Dette var verkeleg «learning by doing». Sjølv vart eg engasjert som vit.ass. på eit arbeid med å gi ut to kjeldesamlingar på norsk; «Kilder til norsk historie». Det vart nokre småfeil her og der, så vittige tunger døypte dei om til «Feilkilder til norsk historie»! Eg var også bidragsytar til den første læreboka om norsk etterkrigshistorie, «Vekst og velstand», som kom ut i 1977.

Nokre har festa nemninga «Skodvinskolen» på dette miljøet av samtidshistorikarar på Blindern i denne perioden. Har du kommentarar til dette omgrepet?

– Eg finn det lite treffande, som eit samlande omgrep. Det har ofte blitt brukt som ei nemning for eit slags historiefagleg og konsensusorientert establishment. Men i realiteten var det stor spennvidde, både politisk og fagleg, i den gruppa som nokre reknar til «Skodvinskolen». Felles var først og fremst interessa for politisk historie, for gode problemstillingar, perspektiv og linjer. Derimot vart ikkje teoretisk-metodiske spørsmål oppfatta som så viktig. Skodvin sjølv var ein støttande og sentral person i miljøet, og open for ulike faglege retningar og innspel.

Doktorgrad – aldri i livet!

Men kva skjedde etter arbeidet med hovudfagsoppgåva og vit.ass-oppdrag i kretsen av dei som var knytt til 7. periode? Var du inne på tanken om å skriva ei doktorgradsavhandling?

På det siste spørsmålet svarer Knut Einar eit humrande nei.

– Jens Arup Seip var begeistra for hovudfagsoppgåva mi og oppmoda meg om å gjera ho om til doktoravhandling. Men eg var i eit miljø der mange var heilt avvisande til slike tankar. Ein skulle ikkje kasta bort kanskje eit halvt forskarliv på bare eitt arbeid. Nils Petter Gleditsch frå Institutt for fredsforskning laga ei underskriftsliste som sirkulerte der hovudfagskandidatar skreiv under på at dei aldri skulle ta doktorgrad. Fleire titals personar skreiv under, inklusive meg sjølv. Aldri har det vore så lett å skriva under på eit opprop!

Når det gjeld det med å satsa på ein karriere som historikar, så har eg som person alltid vore prega av ein blanding av å vera ambisiøs og beskjeden. I fire år i første halvdel av 1970-talet var eg lektor på Ski gymnas. Eg var fagleg aktiv også i den perioden. Eg var med i referansegrupper som utarbeida forslag og læreplanar til den nye samfunnsfaglinja. Samtidig skreiv eg delar av ei gymnasbok i historie, forska og dreiv undervisning på Blindern.

Nytt beite

Men så gjorde du eit stort val, eit val som har kome både meg og historikarmiljøet elles i Tromsø til gode.

– Ja. I 1975 vart det lyst ledig ei stilling ved det nye universitetet i Tromsø. Eg hadde kjenningar der frå historiemiljøet på Blindern, Geir Lundestad og Edgeir Benum. Min gode venn Geir oppmoda meg sterkt til å søka. Vi telte på knappane, kanskje vi ville få problem med klimaet, men strategen Geir dokumenterte ved hjelp av eit gamalt skoleatlas at det er fleire soltimar i Tromsø enn i Oslo. Ikkje sa han noko om at dei fleste timane var om natta! Og skulle vi først gjera eit oppbrot, så skulle det vera skikkeleg – noko nytt.

Svarte Tromsø til dei vonene de hadde?

– Ja, vi vart verande i Tromsø i elleve utruleg gode og lærerike år. Det var eit lite universitet med nære relasjonar mellom studentar og lærarar. Det var eit tett fagleg og sosialt fellesskap, med vekentlege fellesseminar med lærarar og hovudfagsstudentar. Det var eit aktivt sosialt liv som inkluderte heile familiane. Det var i det heile travelt. Kona fekk jobb i vidaregåande skole samstundes som ho vidareutdanna seg, og vi hadde tre aktive småjenter. Sjølv heldt eg fram med eit allsidig idrettsliv og var blant anna med på Bondeungdomslaget i Tromsø som i fleire år gjorde det skarpt i Holmenkollstafetten.

Eg var på eit tverrfagleg fakultet, der historikarane hadde lukkast i å opprettehalda faget som disiplin. Ved å stå saman kombinert med at det var fleire historikarar som fekk sentrale fakultets- og universitetspolitiske stillingar, slik som John Herstad og Narve Bjørgo, klarte faget å styrka sin posisjon, med dekking i alle periodar frå mellomalderen og oppover, og instituttpolitikken vart i mange tilfelle dominert av dyktige og samstemte historikarar.

Korleis prega dette miljøskiftet deg som historikar?

– Eg hadde jo bakgrunn i norsk utanriks- og tryggingspolitikk frå hovudfaget og ønska å halda fram med det. Samstundes var det naturleg for historiemiljøet i Tromsø å ta regionen på alvor. Det var stor interesse for lokalhistorie i landsdelen og blant studentane, og dette burde universitetshistorikarane knyta an til. Den einaste som klarte å motstå dette var Geir Lundestad! Vi deltok på seminar og møte rundt om i landsdelen.

Inn i nytt terreng

– For min del fann eg ein kombinasjon mellom mine utgangsinteresser og dette regionale engasjementet ved at eg og Einar Niemi, som tok hovudfag på ei oppgåve om kvensk innvandring til Vadsø ei stund etter meg og som ein periode var vikar på instituttet, fann ein felles grunn i studiet av norsk tryggingspolitikk overfor minoritetane i nord. Det var eit spanande og utruleg godt samarbeid gjennom fire år, der begge på ulike faglege måtar var med å trekka lasset. Slik fekk eg eit nytt fagleg bein å stå på. Boka «Den finske fare» kom ut i 1981 og vakte stor interesse, ikkje minst fordi dette arbeidet i tid fall saman med Alta-kampen. Vi reiste rundt og heldt foredrag i heile Nord-Norge og også i Finland.

Kva er dei viktigaste nye perspektiva og funna i dette arbeidet, som for lengst har fått klassikarstatus?

– Det viktigaste funnet var at fornorskings-politikken overfor samar og kvenar vart driven så hardt, konsistent og med brei oppslutning i nær hundre år og at den involverte mest alle samfunnsområde og på grunnlag av samansette motiv. Særleg sentralt i vår framstilling var det tryggingspolitiske, det som ligg i bokas tittel: Den finske fare. Dette gjorde at fornorskingstiltaka vart særleg omfattande overfor kvenane og i dei mest utsette grenseområda.

Vart dette arbeidet følgd opp i ettertid?

– Ja, i høgste grad. Det har følgd meg også i seinare store arbeid, som bindet om norsk utanrikspolitisk historie og først og fremst i verket om dei hemmelege tenestene. Men det fekk også ein meir direkte, umiddelbar fagleg oppfølging. John Herstad, dåverande leiar av Humanistisk råd i Norges almennvitenskapelige forskningsråd, foreslo eit stort, europeisk tverrfagleg forskingsprosjekt om minoritetar og minoritetspolitikk. Han bad Einar og meg om å utarbeide ei prosjektskisse på basis av «Den finske fare». Resultatet vart eit stort europeisk komparativt prosjekt med omlag 100 forskarar. Det heile munna ut i 8 bind på 1990 talet, kor både Einar og eg bidrog administrativt og med artiklar.

Eg hadde også eit prosjekt på britisk politikk overfor Norge i dei første etterkrigsåra, med fleire arkivreiser til London. Det resulterte i nokre artiklar. I samband med eit intervju med Einar Gerhardsen lukkast eg i å få den meir enn 80 år gamle tidlegare partihovdingen og statsministeren til Tromsø, der han tok 2–300 hundre tilhøyrar på Saga hotell med storm. På førehand hadde han frykta studentane på «det røde universitet»!

I 1986 stakk du og familien sørover. Kva skjedde?

– Det var inga lett avgjerd å ta, og det var fleire grunnar bak. Ein av dei var at det var ei kjensle av oppbrot i miljøet, fleire venner flytta. Og så var det sjølvsagt

Norge i krig. Frigjøring *blir lansert. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.*

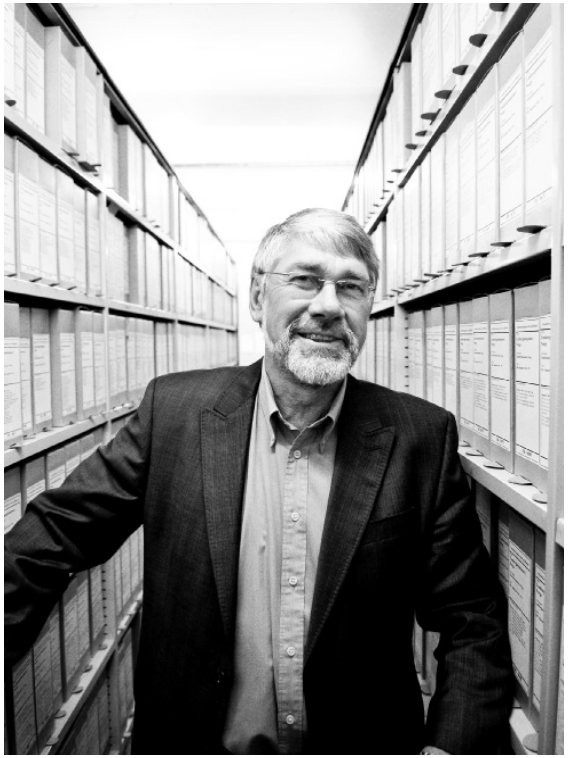

Knut Einar Eriksen i arkivets irrgangar. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

dette å koma nærare familien sørpå, både for meg og kona. Det må likevel seiast at eg har sterke røtter igjen i Tromsø, blant anna ei dotter som bur der, og eg føler meg som heime her.

Eg fekk ein jobb som avdelingsarkivar på Riksarkivet, der eg blant anna fekk ansvar for forsvarsarkiv og å gjera ei utgreiing om nye reglar for nedgradering av arkivmateriale som ikkje hadde vore allment tilgjengeleg for forskarar. Sist på 1970-talet var eg med i eit utval der fleirtalet konkluderte med svært radikale nedgraderingsreglar, med 20 år som hovudgrense. Dette vart stoppa av regjeringa Willoch, men i eit nytt utval initiert av riksarkivar John Herstad lukkast vi å få gjennom ein generell regel på 30 år, noko som var meir radikalt enn i våre naboland Danmark og Sverige. I tillegg vart det opna for ei praktisk ordning med automatisk avgradering av dokument etter visse år. I 1989 vart eg dessutan tilsett som professor 2 ved Universitetet i Oslo, der eg i tillegg til undervising og eksamensarbeid særleg har hatt omfattande vegleiingsoppgåver.

Opptatt i sør med okkupasjonen i nord

Du fekk oppi alt dette også gjennomført eit stort arbeid om norsk okkupasjonshistorie?

– Ja, i 1987 kom bind 8 av «Norge i krig» ut, med tittelen «Frigjøring», skrive saman med Terje Halvorsen. Det var ei brei populærhistorisk framstilling, seld i 25 000 eksemplar, basert både på relevant litteratur og nye primærkjelder. Blant anna fekk vi fram at det var Terboven og NS som av politiske grunnar ønska full nedbrenning og tvangsevakuering i Finnmark og Nord-Troms og ikkje Falkenhorst, leiar for dei militære styrkane i Norge. Også leiarar i Gebirgsarmee meinte at det ikkje var nødvendig å rasera alt. Hitler valte å lytte til Terboven.

Vi fann også at det var ei myte at dei fleste finnmarkingane vart igjen som følge av London-regjeringas parolar om evakueringa og lovnader om rask hjelp. Vi tok også opp tyskarane og NS-leiarane sine syn på samane og planane for dei. Vidare kasta vi eit skarpt kritisk, men også nyansert, lys på Bergkompaniet si åtferd i Aust-Finnmark. Vi, og før oss Anders Hauglid, la det heile stor vekt på det som skjedde i det nordlege Nord-Norge. Det er skuffande å sjå korleis ein del i Nord-Norge framleis dyrkar myten om hendingane i Finnmark siste krigvinteren som fortia historie.

I tryggingspolitikkens irrgangar

På 1990-talet kom det to store verk frå Knut Einar. «Norsk utanrikspolitikks historie», bind 5 omhandlar perioden 1945–65, og vart skrive med Helge Pharo, og «Den hemmelige krigen» i to bind om overvakingas historie frå 1917, med Trond Bergh.

Begge desse bøkene er oppdragsarbeid, utanriksdepartementet i det første tilfellet, og justisdepartementet i det andre. Det store innslaget av oppdragsarbeid i norsk historieforsking vart omtalt som eit problem i evalueringa av norsk historieforsking for nokre år sidan. Korleis ser du på dette?

– Eg har ikkje opplevd problem med oppdragsgivarar i mine prosjekt, verken der eg sjølv har vore forfattar eller når eg har sete i bokkomitear, sjølv om det elles har vore døme på det. Utanrikspolitikkens historie vart dregen i gong av Geir Lundestad og Olav Riste og med ei tung styringsgruppe med sistnemnde som leiar. Det vart gitt full tilgang til dei relevante kjeldene, også for siste bind som Rolf Tamnes skreiv, etter direkte påtrykk frå dåværande utanriksministar Thorvald Stoltenberg.

Det hemmelege Norge var kome høgt på den politiske dagsorden i første halvdel av 1990-talet, og det er jo litt spesielt at både regjeringa og Stortinget sette i verk gransking?

– Stortinget ønska større kontroll med dette. Lundkommisjonen og vårt prosjekt gjekk parallelt, og det var litt turbulens i spørsmålet om kor vidt Lundkommisjonen skulle få tilgang til vårt materiale, men det ordna seg på minneleg vis. Vi hadde

ulike mandat. Det var fleire samanfall mellom dei to granskingane, men mens Lundkommisjonen viser samrøre mellom arbeidarrørsle og overvakingspolitiet, viser vi at også borgarlege krefter var involvert i dette. Vi har også med kontraetterretninga og samarbeid med utanlandsk etterretning, noko som fall utanfor Lundkommisjonen sitt mandat. Vi har også fått fram dei særtrekka som var i nord, med overvaking av minoritetar og partisanar, tema som eg særleg arbeidde med. Vi har også lagt stor vekt på å forklara hemmeleghaldet, som vart politisk vilja og styrt. Å skriva overvakingas historie er noko av det vanskelegaste ein kan gjera, den informasjonen vi finn er heller ikkje endå lett å etterprøva.

Arbeidarrørslas arkivar

Medan han var professor 2 ved Universitetet i Oslo, vart Knut Einar i 1999 leiar av Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek i Oslo.

Kva motiverte deg for eit så stort sprang?

– Eg var framleis professor og hadde kontakt med historieforskinga gjennom vegleiing av studentar, som alltid har vore viktig for meg, og ved å sitja i styringsgrupper for bokprosjekt, slik som til dømes Handelsflåten i krig, Sjømannsforbundet si historie og LOs historie, så vart ikkje overgangen så stor. Eg treivst veldig godt dei tolv åra på Arbeiderbevegelsens arkiv, med eit dyktig og engasjert personale, med den vekslinga eg hadde i denne perioden mellom administrasjon, forsking, vegleiing, undervisning og utgreiing. Arkivet er også ein institusjon der det blir gjort forsking på arbeidarrørsla av dei tilsette, både i form av oppdragsarbeid og artiklar til *Arbeiderhistorie*, og eg la vekt på å gi dei armslag for det. Eg kjende arbeidarrørsla, hadde kontaktar i mange ulike miljø og la stor vekt på å etablera eit godt samarbeid. Det var stor interesse i LO og arbeidarrørsla for arkivet, og det var god støtte å henta frå eit svært kompetent og velfungerande styre. Eg hadde ei kjensle av medvind for arkivet den tida eg var der. Nå har det kome eit kraftig tilbakeslag med den nye regjeringa, med kutt på 25 prosent, noko eg aldri hadde trudd skulle skje. Det hadde vore mykje dyrare for samfunnet om dette omfattande arkivet skulle flyttast til Riksarkivet.

Heldigvis har fagrørsla sett denne institusjonen som så viktig, og regjeringa sitt kutt så urimeleg at dei har auka si støtte kraftig for 2015.

Heilt til slutt: Kva skal til for å bli ein god historikar?

– God rumpe! Godt minne, stayerevne! Evne til å systematisere store stoffmengder. Eg ser det som positivt at yngre historikarar legg større vekt på teori, sjølv om lista kan bli lagt for høgt særleg på masternivå, teorien kan bli utvendig, eit pliktløp. Det viktigaste er likevel å ha gode og spenstige problemstillingar, gode drøftingar med sterke innslag av perspektiv og linjer.

Historie og film – de overordna spørsmålene

Når historie vises på skjerm, bør historikere skjerpe seg. Som fagpersoner har vi et ansvar for å reflektere over historieformidlingen som skjer på tv. Men hva skal vi si?

Marlen Ferrer
Førsteamanuensis, HiOA

Historisk rekonstruksjon: Tungtvannssabotørene spiller seg selv i filmen fra 1948.
Foto: Nasjonalbiblioteket.

Det skjer like sikkert som at hodelusa dukker opp i barnehoder hver høst: Hver gang en reell historisk hendelse eller epoke danner bakgrunnen for filmatisk underholdning på kino eller tv, vil noen påpeke mangelen på historisk korrekthet. Kritikken kommer i liten grad fra fagmiljøene. Det synes som om journalistene leter med lykt og lupe i det ganske land etter noen som kan gå i rette med filmer som «Max Manus» og «Kon Tiki» eller tv-seriene «Kampen om tungtvannet» og «Vikings». Journalist Lars Backe Madsen harselerte med akkurat dette i *Dagens Næringsliv* da han lot en cand.real. på 81 år fra Bergen, si: «Jeg har sett de to første episodene på nytt og er blitt enda sterkere i troen: Dette er ikke virkelighet. Dette er drama. Useriøst av NRK.»

For alle historiske framstillinger er nettopp det: framstillinger. Kildekritikken er redskapet vi historikere bruker for å nærme oss den historiske virkeligheten, men vi vet at denne fortiden i bunn og grunn er utilgjengelig for oss alle. I så måte kan vi si at kritikken av historiske filmer – det vil si spillefilmer og tv-serier som gjengir fortiden så autentisk som mulig – røper et naivt historiesyn hos mange mennesker.

Samtidig er den historiske filmen trolig det mediet som i størst grad former vanlige folks oppfatning av fortiden. Gjennom bilder av fortiden skapes mektige historiefortellinger som blir en viktig del av historiekulturen vår. Tv-serier som «Downton Abbey» bidrar til å forme folks syn på fortiden langt mer effektivt og kraftfullt enn faghistorikeres historieformidling. Gjennom historisk film får publikum innsikt ikke bare i

reelle historiske hendelser, men også i årsakssammenhenger, ulike perspektiver og mentaliteter i fortiden, alt visuelt malt fram på en effektiv måte.

Filmens påvirkningskraft

I de første tiårene etter annen verdenskrig visste alle hvem «heltene fra Telemark» var. De var sentrale aktører i den nasjonale fortellingen om norsk motstand. Men tiden går og generasjoner dør ut. Denne vinteren er det igjen svært mange unge nordmenn som vet hva «heltene fra Telemark» gjorde (og ikke gjorde). Slik var det ikke for noen få måneder siden, til tross for en lang rekke bokutgivelser om annen verdenskrig og historieundervisning om temaet både i grunnskolen og videregående skole. En tv-serie har altså langt mer påvirkningskraft enn både skole og universitet når det gjelder å forme historiesynet til folk flest. Det er derfor rart at ikke flere faghistorikere vier seg til feltet historie som film.

Historikere som jobber med formidling av faget i skolen, er nok de som har vært mest opptatt av filmens formidlingsdel. Historiedidaktikeren vil da gjerne innta et publikums/tilskuerperspektiv på historisk film: Hvordan kan vi bruke film for å øke elevenes historiske kunnskap? Hva sitter elever igjen med etter å ha sett en historisk film? Historisk film kan muligens virke ekstra læringsfremmende på elever som er teoretisk svake. I så måte kan man hevde at det å følge tv-serien «Vikings» kan være mer læringsfremmende enn å lese om vikingtiden i læreboka.

Film- og kildekritikk

To sentrale begreper i historiedidaktikken er «historisk tenkning» og «historiebevissthet». En sentral målsetting vil være å skape bevissthet og forståelse av at historiske filmer er fremstillinger av fortiden. «Kampen om tungtvannet» gjengir ikke fortiden i et 1:1 forhold, ei heller gjør læreboka i historie det. Fortiden er kun tilgjengelig gjennom kilder som må tolkes. Våre tolkninger av fortid, nåtid og samtid står i et innbyrdes forhold til hverandre.

Historisk tenkning er en kildekritisk ferdighet. Er dette noe man kan trene opp gjennom bruken av historisk film? Med en faglig sterk lærer i føringa, kan man trolig gjøre det. Den faglige svake læreren vil derimot slite med å utnytte filmens potensiale i forhold til læring om kildekritikk av den åpenbare grunn at han ikke har god nok historiekunnskap å sjekke filmen opp mot. Innenfor historiedidaktikk er man derfor også opptatt av å forske på lærerne i tillegg til elevene.

Beretningsperspektivets dominans

En annen og minst like interessant tilnærming til film er å studere filmen i seg selv. Vi kan begrunne dette med at historiske filmer og tv-serier er så kraftfulle formidlere av historie, at vi historikere har et ansvar for å undersøke disse historiefortellingene. Vi forskyver altså fokuset fra de som ser til det som blir sett.

Historikere kan analysere film både som levning og beretning, men det er beretningsperspektivet har dominert i massemediene: Hvor troverdig er denne filmen? Gir «Vikings» et autentisk bilde av religiøs tro i vikingtiden? Er det noen aktører som er glemt, men burde vært nevnt i «Max Manus»? Ble Hydro-direktøren virkelig fengslet, slik «Kampen om tungtvannet» fremstiller det? Historikerstanden er nok preget av at noen aktører ikke velger sine kamper med omhu: Pressen vil alltid finne et menneske som er villig til å kritisere en film for manglende historisk korrekthet. Selv om slike debatter kanskje røper et litt naivt syn på historien, er det kanskje en forpliktelse vi historikere har: Å peke på feil og skjevheter i historiske framstillinger. Populærkulturens fortellinger om fortiden er kanskje så kraftfulle at vi bør våge å gå inn i debatter selv om vi risikerer å bli stemplet som surmaga?

Likevel, som May Brith Ohman-Nilsen har påpekt, i møtet og konfrontasjonen mellom historie som vitenskap og historie som gåte kan mye fruktbart skje. De færreste filmskapere vil lage historiske filmer for historiens skyld. De vil lage gode fortellinger. Og sett med en historikers øyne gjør en del filmregissører brutale valg. De vil gjøre fortellingen spennende, og det gjøres ved å følge visse spilleregler.

Den tradisjonelle historiske filmen og narrasjon

Den amerikanske historikeren Robert A. Rosenstone påpeker at den tradisjonelle historiske filmen har en lik plotstruktur som det klassiske dramaet: Det følger det aristoteliske narrative mønstret med en begynnelse, en midtdel og en slutt. Den pretenderer å gi et realistisk og autorativt bilde av tiden handlingen skjer i og er mer opptatt av fortellingens hva enn hvordan.

Styrken til denne tradisjonelle historiske filmen er nettopp syntesen: I motsetning til den tradisjonelle læreboken i historie skiller den ikke mellom ulike strukturer og deler av samfunnet som økonomi, kultur og politikk. Den tegner fortiden som en helhet, og gir publikum et tilsynelatende korrekt bilde av denne helhetlige fortiden. Det er jo ikke tvil om at publikum ofte vet hvordan filmen og fortellingen ender – det være seg at tyskerne aldri utviklet atombomben under annen verdenskrig eller at vikingangrepet på Lindisfarne i 793 var vellykket sett fra vikingenes perspektiv – slik at en viktig motivasjon for å følge serien, er nettopp at den maler fram et så autentisk, helhetlig bilde som mulig av menneskene og miljøene i fortiden. Herunder ligger den tradisjonelle historiefilmens fortrinn.

Svakheten ved denne framstillingsformen er imidlertid at den tenderer mot å gi et for enhetlig og enkelt bilde av fortiden, en framstilling som godt kan være farget av filmskaperens subjektivitet, men som gir inntrykk av å være objektiv. For den tradisjonelle filmen har idealistiske innslag: Det gode skal seire til sist. Men hva som er godt og

hva som er ondt vil variere opp gjennom historien, og derfor er et evolusjonistisk perspektiv nærliggende å anta. Dette er helt åpenbart en problematisk side ved det tradisjonelle historiske dramaet. Samtidig er det en kritikk vi historikere kjenner igjen av historismens syntetiserende historie, en kritikk som førte til at analysen ble dominerende i norsk historieforskning.

Film og følelser – og fakta

Dessuten, for å knytte et emosjonelt bånd til seeren, har tradisjonelle historiske filmer gjennomgående et aktørperspektiv framfor å betone strukturer. Karakteren må dessuten gjerne møte motstand, for å skape spenning. Helter og skurker, vold, romantikk og sex-scener skal inn for å trekke seere, og om filmskaperen føler at det er nødvendig, så vil han ofre det historisk korrekte for dramaturgiens skyld. Folk som trolig aldri har vært elskere, blir det i filmens fortidige verden. Samtidig er det kanskje i dramaturgien noe av styrken til filmen ligger. Nettopp fordi filmen er avhengig av å skape identifikasjon og medlevelse, vil det visuelle bygge opp under dette: personifiseringen av historiske aktører skaper ikke bare emosjoner hos oss, men henvender seg til oss som moralske mennesker. Den etiske dimensjonen ved handlingene og valgene til fortidens aktører formidles langt mer levende enn noen historiebok kunne gjort.

En del filmskapere jobber seriøst med det kildekritiske i forkant av filmen, gjerne under arbeidet med manusskrivingen. Filmens visuelle natur gjør det imidlertid umulig å formidle denne kildekritikken til publikum, i så fall måtte jo nesten kildekritiske drøftinger dukke opp som undertekster eller voiceover. Filmskaper og manusforfatter Michael Hirst er en ringrev innenfor sjangeren historisk drama med produksjoner som tv-seriene «Vikings» (2013–2014), «Tudors» (2007) og filmen «Elisabeth» (1998) bak seg, og han er helt alene om manusskrivingen. Hirst har en akademisk bakgrunn (han droppet ut av doktorgraden om forfatterskapet til Henry James i Oxford), og han mener selv at dette påvirker hans tilnærming til det historiske dramaet. Selv sa Hirst i 2013 under et intervju:

> **All I'm saying is everything I write is absolutely rooted in research, it's based in history, it has some historical claim to authenticity, but it's a story, it's a drama, it developed out of my reading and out of my research. It's just I'm doing the same thing; I'm trying to make the past live in the present.**

«Vikings» er altså en filmskapers tolkning av vikingtiden gjennom metaforer. Det rent faktiske bygger ikke opp fortellingen i nevneverdig grad fordi det viktige for Hirst er å gjøre fortiden relevant for nåtidens publikum. I denne formidlingen av – ja, nettopp! – historisk kunnskap blir faktaene ubetydelige, det viktige er derimot å skape fengslende bilder som bygger opp det man ønsker å fortelle.

En levende historie

Hva er fordelen med denne formen for historie? Jeg har allerede vært inne på at filmen svært effektivt formidler sammenhenger. Visualisert historie gir oss langt mer levende bilder enn historiebøkene. Filmskaperen som historiker forholder seg til andre regler enn den vanlige historikeren: I filmens effektive evne til å trekke sammenhenger, blir noe helt opplagt valgt bort, mens annet blir forsterket, endog overdrevet. Og dette er valg som også blir tatt for å gjøre tv-serien til en opplevelse man har lyst til å oppsøke igjen (neste episode). Fortellingen og handlingsmønsteret er viktig fordi spenningen skal og må forløses. Og dette krever en form for identifikasjon, som Hirst sier det selv: fortiden må gjenskapes i nåtiden.

Det er riktignok noen regler som gjelder for spillefilmer: Filmskaperne kjører på med et plot, og identifikasjon og spenning skapes gjennom skurke- og helterollen. Moralske gråsoner kan ofte forsvinne. «Kampen om tungtvannet» er likevel et eksempel på at man prøver å få til en mer nyansert historiefortelling: Aktørene den gang sto overfor vanskelige valg, men de visste jo ikke det vi vet i dag. Slik skaper tv-serien forhåpentligvis refleksjon hos publikum.

Historie her og nå

Noe som gjøres i ganske stor grad på internasjonalt hold, men ikke noe særlig i Norge, er å analysere filmene som levninger. En studie av 1930-tallets storslåtte filmdrama «Tatt av vinden» vil da ikke fokusere på den amerikanske borgerkrigen i seg selv, men rette fokus mot mellomkrigstidens bilde av fortiden. Det kan imidlertid være vanskelig å forholde seg til nyere filmutgivelser på denne måten, kanskje fordi vi mangler en mer eller mindre nødvendig avstand i tid. Samtidig er det jo ikke vanskelig å se på noen filmer fra 2000-tallet – som «Arn–tempelridderen» (2007) og «Kingdom of heaven» (2005) – som kulturelle uttrykk for et nytt verdensbilde. Filmene gjør en utstrakt bruk av *analogier;* vi kan sågar hevde at disse filmenes bærende idé, korstoget, i seg selv gjenspeiler den økende polariseringen mellom Vesten og den muslimske verden i etterkant av 11. september. Disse filmenes virkelige subjekt er derfor dypest sett oss selv, i nåtiden.

Det er nettopp her og nå, i vår egen samtid, historikerne kan brette opp ermene. Hva slags historiefortellinger er det som formidles til det brede publikum gjennom tv-serier som «Vikings», «Downton Abbey» og «Kampen om tungtvannet»? Hvilken kollektiv identitet skaper disse fremstillingene? Hvilke etiske dimensjoner vektlegger filmskaperne? Hva slags historiesyn formidler de? Kanskje er det i forhold til slike overordna spørsmål at historikerne skal være årvåkne – framfor å jakte på faktafeil.

Klippfiskprospekt fra Wilses katalog

Arthur Tennøe
Seksjonsleder, Nasjonalbiblioteket

Gjennom prosjektet «Wilse2015» markerer Nasjonalbiblioteket og andre norske museer i år at det er 150 år siden fotografen Anders Beer Wilse (1865–1949) ble født. Wilse ble formet som fotograf i løpet av 16 år i USA, før han returnerte til Norge i 1901. Her bidro han sterkt både til å øke omfanget av mulige fotomotiv og til å modernisere distribusjonen av norsk fotografi. Wilse bygde opp en stor katalog – hele 200.000 negativer – som blant annet viser oss landskap, ressurser og næringsveier i landet under «Den nye arbeidsdagen». Ski og snø, Bergensbanen og Nordkapp er eksempler på viktige nasjonale motiver fra perioden rundt unionsoppløsningen, gjerne distribuert som trykte reproduksjoner. Dette tidlige Kristiansundsprospektet fra 1902 er en fotografisk kontaktkopi, altså i samme størrelse som negativplaten. Slike fotografier kunne selges i bokhandlene. Bildet er et klassisk overblikk over byen, men Wilse har også tatt med et nærbilde av klippfisktørking i forgrunnen. Torsken ligger utover bergene til tørk, med kvinner og menn i arbeid. Innover i bildet ligger vågen, skuter, brygger, byen og landskapsomgivelser. Klippfisk er idag fortsatt en viktig næring, selv om metodene til dels har endret seg. I dag ligger Norsk klippfiskmuseum her på Gomalandet.

«Christiansund - Klipfisk tørkning 25. september 1902». Kollodion papirpositiv, 14,5x19,5. Foto: Anders Beer Wilse (1865–1949).
Eier: Nasjonalbiblioteket.

Studietur i Kina for nordiske historikere 30.8.–10.9. 2015

Turen vil finne sted i forlengelse av 22nd International Congress of Historical Sciences, som vil finne sted i Jinan i dagene 23.–29. august, 2015.

Turen vil gi et lengdesnitt av Kinas historie gjennom noen representative reisemål. Den første delen av turen – gjennom sentrale deler av det nordlige Kina – vil dekke landets eldre historie, det vil si før ca. år 1000. Den andre delen av turen – fjerne minoritetsregioner og sørlige kystbyer – vil dekke landets nyere historie, det vil si fra ca. år 1000 av.

Storbyer som Beijing og Shanghai er holdt utenfor. Disse kan eventuelt utforskes på egen hånd i forkant av konferansen eller i etterkant av turen.
Reisemål i Shandong-provinsen er også holdt utenfor. Sjølve provinshovedstaden Jinan, der konferansen vil finne sted, er av mindre interesse rent historisk, men det finnes mange andre interessante reisemål i Shandong-provinsen, som kystbyene Yantai og Qingdao.

To gode besøkssteder er også innen rekkevidde som dagsturer fra konferansestedet. Det første stedet er den historiske byen Qufu, som er vismannen Konfutses hjemby. Det andre stedet er Tai-fjellet («Taishan» – shan betyr fjell), som ligger mellom Qufu og Jinan, og som er et av Kinas mest berømte valfartssteder.

Reiseruta er komponert av forsker og sinolog Harald Bøckman ved Senter for utvikling og miljø, UiO, i samarbeid med Kinareiser.

Spørsmål om det historiefaglige innholdet i reisen kan rettes til Bøckman, l.h.bockman@sum.uio.no.

29. august
Transport fra hotellet til jernbanestasjonen. Tog fra Jinan til Zhengzhou D257 14:58–20:35 (eneste hurtigtog). Guide og sjåfør møter på stasjonen, tar dere direkte til middag på en lokal restaurant og deretter videre for innsjekk på Xinhua Jianguo Hotel (****).

30. august
Enkel frokost på hotellet. Besøk til Zhengzhou museum og bymuren fra Shang-dynastiet. Lunsj og middag på egenhånd.

31. august
Frokost. Avreise med buss til Luoyang. Halvveis gjøres et stopp ved Shaolin-tempelet. Felles lunsj, deretter videre til Luoyang. Middag om kvelden inkludert. Overnatting på Luoyang Grand Hotel (****).

1. september
Frokost. Utsjekk av hotellet før besøk til Longmen-grottene av buddhistiske statuer. Grottene ligger like ved togstasjonen hvor høyhastighetstoget til Xian går kl. 13:11. Ankomst kl. 14:59. Guide og sjåfør venter på stasjonen og kjører direkte til Museet for Hanyangmausoleet (ca. 15 min). Transfer til Xian Grand Metro Park Hotel (****) for innsjekk. Resten av kvelden på egenhånd.

2. september
Frokost. Besøk til museet med de såkalte terrakottakrigerne, rett ved gravhaugen til Den første keiseren av Qin. Lunsj. Besøk til Lille villgås-pagode og basarene i den muslimske bydelen. Resten av dagen på egenhånd.
Tilleggsprogram: Tang Dynasty show og dumpling-middag (kinesisk ravioli).

3. september
Frokost. Utsjekk og transport til flyplassen for fly via Kunming til Shangri-La (Zhongdian). Transport til hotellet i sentrum. Lunsj og middag på egenhånd.

4. september
Frokost. Dagen på egenhånd.

5. september
Frokost. Utsjekk og avreise med buss til Lijiang. Innsjekk på hotell i gamlebyen, Hexi courtyard Hotel (****). Lunsj og middag på egenhånd.

6. september
Frokost. Dagen på egenhånd.

7. september
Frokost. Utsjekk og transport til flyplassen for flyreise til Hangzhou. CA1914 08:25–12:00 (eneste direkte).

På flyplassen venter ny sjåfør som kjører direkte til sentrum for felles lunsj. Deretter besøk til Lingyin-tempelet og Longjing te-museum hvor det er mulighet for å smake den berømte longjing-teen. Middag på egenhånd.
Overnatting på The Best West Hotel (****).

8. september
Frokost. Båttur på vakre West Lake med besøk til Xiaoying-øya, hvor det er mulig å leie sykkel for en sykkeltur langs elvebredden. Lunsj på Zhiweiguan, en restaurant kjent for lokal og god mat. Retur til hotellet. Resten av dagen tilbringes på egenhånd. Overnatting i Hangzhou.
Tilleggsprogram: Billetter til West Lake Impression show. Et spektakulært show i lys, lyd og farger som oppføres på innsjøen.

9. september
Frokost. Tidlig avreise med buss fra Hangzhou til Shaoxing. En times båttur på kanalene i den gamle byen. Videre en times bussreise til Ningbo hvor vi kjører over broa mot Shanghai, verdens lengste sjøbro. Ankomst Shanghai med

innsjekking på Marriott Puxi Courtyard Hotel. Felles middag om kvelden på en lokal restaurant nær The Bund, Shanghais klassiske strandpromenade.

10. september

Frokost. Programmet er slutt, transport til flyplass/jernbanestasjon er inkludert.

Påmelding: kontakt Cathrine Løhren i Kinareiser: Cathrine.Lohren@kinareiser.no
Pris pr. person, kr. 19 595,- i dobbeltrom.
Siste frist for påmelding: 1. mai 2015.

Inkludert i prisen

Sightseeing program som beskrevet, inkludert inngangsbilletter.
Engelsktalende lokale guider som møter i hver by og følger med på programmet.
All transport, inkludert tog og flyreise nevnt i programmet.
Flyreise Xian–Zhongdian, og Lijiang–Hangzhou, inkludert skatter og avgifter pr. juni 2014.
Togreise Jinan – Zhengzhou, Luoyang – Xian, hurtigtog, soft seat.
Måltider som beskrevet.
Overnatting i dobbeltrom 12 netter på god turistklasse standard, sentral beliggenhet.
Tips til guide og sjåfør.
Reiseleder fra Norge følger med på program som beskrevet.

Ikke inkludert

Tilleggsprogram. Tang Dynasty show med middag, Rmb 220 pr. person, West Lake Impression show, Rmb 280 pr. person.
Enkeltrom, 12 netter, kr. 3865.
Flyreise til og fra Kina.
Reise og avbestillingsforsikring.

Pris på programmet forutsetter minst 20 påmeldte. Det tas forbehold om pris- og valutaendringer.

Har du meldt deg på kongressen?

Du kan registrere deg på nettsiden: http://congress.ichschina2015.org/dct/page/1.
Informasjon om visum finner du her: http://congress.ichschina2015.org/dct/page/65584.
Hvis du ønsker «Business»-visum (F), kan du i registreringsprosessen oppgi den nødvendige informasjonen, slik at du får tilsendt et «letter of invitation»: http://congress.ichschina2015.org/dct/page/65554.
Vennligst merk at visum gjelder for tre måneder. Visum må dermed gjelde fra etter juni.
Hotell kan reserveres her: http://congress.ichschina2015.org/dct/page/65559. Fullført registrering forutsettes.
Kongressen vil bli holdt i Shandong Hotel og Jinan Nanjiao Hotel.
Om transport fra flyplassen til hotellene, se: http://congress.ichschina2015.org/dct/page/65585

Kildenøtt

I hver utgave av *Historikeren* presenterer vi en kildenøtt hentet fra de ulike arkivene. Knut Einar Eriksen, som er intervjuet i dette nummeret, var i tolv år leder for Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark). I den forbindelse har vi bedt Tor Are Johansen ved Arbark om å presentere en kilde for oss.
Her er det riktignok mye kluss, men meningen er alt annet enn tvetydig. Hvem tilhører disse ordene, og i hvilken sammenheng ble de fremført?

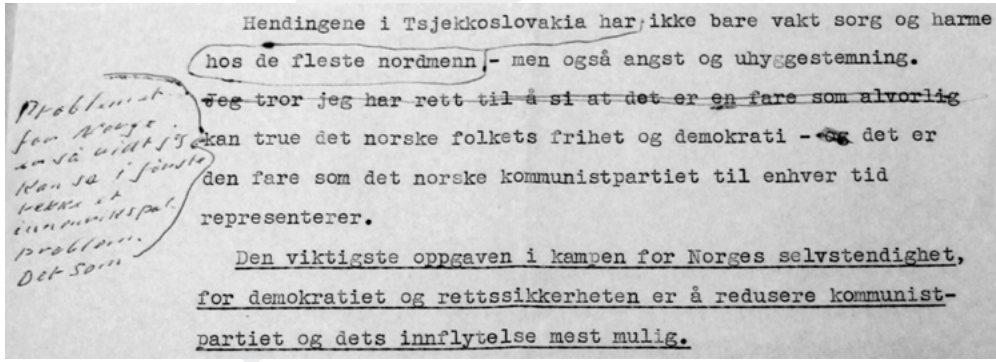

Hendingene i Tsjekkoslovakia har ikke bare vakt sorg og harme hos de fleste nordmenn - men også angst og uhyggestemning. ~~Jeg tror jeg har rett til å si at det er en fare som alvorlig~~ kan true det norske folkets frihet og demokrati - ~~og~~ det er den fare som det norske kommunistpartiet til enhver tid representerer.

Den viktigste oppgaven i kampen for Norges selvstendighet, for demokratiet og rettssikkerheten er å redusere kommunistpartiet og dets innflytelse mest mulig.

Svar på Kildenøtt: side 50

Arbeidsutvalg

Leder: Kari Aga Myklebost, tlf. 77 64 67 67/902 08 513,
e-post: leder@hifo.no

Nestleder: Marthe Hommerstad, tlf. 934 41 843,
e-post: marthe.hommerstad@outlook.com

Kasserer: Ingrid Myrstad, tlf. 986 13 006,
e-post: kasserer@hifo.no

Redaktør *Historikeren:* Henrik Olav Mathiesen
tlf. 470 42 336, e-post: historikeren@hifo.no

Øvrige styremedlemmer

Anne Kjersti Jacobsen, skolekontakt tlf. 975 32 358,
e-post: anne.jacobsen@baerum.kommune.no

Erik Opsahl, tlf. 735 96 125,
e-post: erik.opsahl@ntnu.no

Gro Hagemann, tlf. 22 56 48 11,
e-post: gro.hagemann@iakh.uio.no

Lise Kvande, tlf. 414 01 224
epost: lise.kvande@plu.ntnu.no

Varamedlemmer

Karsten Korbøl,
e-post: kkorbol@start.no

Thomas Hagen, tlf. 469 20 446,
e-post: thomas.hagen@stiftelsen-arkivet.no

Lena Ingilæ Landsem, tlf. 977 41 165,
e-post: lena.i.landsem@uit.no

Steinar Aas,
e-post: steinar.aas@uin.no

HIFO-sekretariatet

Christel Misund Domaas,
e-post: post@hifo.no tlf. 77 66 03 06

Lokallagsrepresentanter

Østlandet: Elisabeth Teige,
e-post: elisabeth.teige@gmail.com

Vest-Oppland: Morten Haave,
e-post: mnhaave@gmail.com

Vestfold: Nina Sølversen,
e-post: ninasoelversen@gmail.com

Agder: Thomas Hagen, tlf. 469 20 446,
e-post: thomas.hagen@stiftelsen-arkivet.no

Rogaland: Beate Aasen Bøe,
e-post: bat.aa.boe@gmail.com

Bergen: Eyvind York, tlf. 902 08 513,
e-post: Eyvind.York@ahkr.uib.no

Sogn og Fjordane: Anders Timberlid,
e-post: anders.timberlid@hisf.no

Nordvestlandet: Harald Johannes Krøvel,
e-post: haraldk@hivolda.no

Trøndelag: Fredrik Hyrum Svensli,
e-post: fredrikhs@gmail.com

Bodø: Miriam Tveit,
e-post: miriam.tveit@uin.no

Tromsø: Bjørn-Petter Finstad,
e-post: bjornpetter.finstad@uit.no

Redaksjonen

Redaktør: Henrik Olav Mathiesen. Epost:
historikeren@hifo.no

Redaksjonsmedlemmer: Håvard Brede Aven, Vibeke Kieding Banik, Morten Haave, Miriam Finset Ingvaldsen, Amund Pedersen, Gjermund Forfang Rongved, Erik Tobias Taube.

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningens e-postadresse:
post@hifo.no

Kontingent 660 kr per år, for masterstudenter 365 kr. Abonnement på Historikeren *koster 300 kr per år.*

Svar på kildenøtt: s 49

(I marken:) «Problemet for Norge er så vidt jeg kan se i første rekke et innenrikspol. problem. Det som…»

Dette er manuskriptet til statsminister og arbeiderpartiformann Einar Gerhardsens tale på Kråkerøy utenfor Fredrikstad, 29. februar 1948. Få dager tidligere hadde kommunistpartiet tatt makten i Tsjekkoslovakia, og Gerhardsens tale må ses i sammenheng med denne maktovertakelsen. Den må også ses i lys av Norges kommunistiske partis uttalte støtte til hendelsene i Tsjekkoslovakia. Mens Arbeiderpartiets hovedorgan, Arbeiderbladet, meldte om «Kommunistenes statskup» og om tvungen ensrettning av parlamentet, så skrev NKP-avisen Friheten om «en ny regjering uten reaksjonære» og om «veldige demonstrasjoner» til støtte for det nye regimet.

Sommeren 1945 hadde Arbeiderpartiet og Norges kommunistiske parti ført samlingsforhandlinger etter press fra grunnplanet i fagbevegelsen. Forhandlingene ga ingen resultater, og i tiden som fulgte pågikk det en stadig kamp om tillitsverv og posisjoner i fagorganisasjonene. Etter kuppet i Tsjekkoslovakia fikk denne kampen en helt annen karakter. LO-formann Konrad Nordahl hevdet at kommunistene i Tsjekkoslovakia hadde benyttet sin innflytelse i fagbevegelsen til å innføre diktatur, og som vi ser av kildeutdraget bestræbte Gerhardsen en reduksjon av NKPs innflytelse som en helt avgjørende oppgave i kampen for Norges selvstendighet, demokrati og rettssikkerhet. Norges kommunistiske parti var ikke bare en politisk motstander og en utfordrer i kampen om innflytelse i fagbevegelsen; nå ble partiet også ansett som en trussel mot landets sikkerhet.

Einar Gerhardsens tale på Kråkerøy 29. februar 1948 regnes gjerne som signalet til Arbeiderpartiets åpne oppgjør med kommunistene i Norge. Selv om han hevdet at NKPs ledere i sine hjerter var «tilhengere av terror og diktatur», la Gerhardsen vekt på at kampen skulle foregå «med demokratiske midler og åndelige våpen». Både Lund-kommisjonen og historikerne Knut Einar Eriksen og Trond Bergh har imidlertid dokumentert utstrakt overvåking av NKP'ere i tiden som fulgte – både ved hjelp av både lovlige og ulovlige metoder.

Manuskriptet til «Kråkerøytalen» befinner seg i Einar Gerhardsens arkiv i Arbark. Talen skal angivelig ha blitt ferdigstilt på toget på vei til Fredrikstad: det er bare første halvdel som er skrevet på maskin – resten er forfattet på små notisblokklapper. Aktuell litteratur er: K.E. Eriksen, *DNA og NATO. Striden om norsk NATO-medlemskap innen regjeringspartiet 1948–1949*, Oslo 1972; T. Bergh, *Storhetstid. Arbeiderbevegelsens historie i Norge*, bd. 5, Oslo 1987; T. Bergh og K.E. Eriksen, *Overvåking i Norge 1914–1997. Den hemmelige krigen*, bd. 2, Oslo 1998; I. Bjørnhaug og T. Halvorsen, *Medlemsmakt og samfunnsansvar. LOs historie 1935–1969*, Oslo 2009.

HAR DU HUSKET Å MELDE DEG PÅ HISTORIEDAGENE?

Hvis du melder deg på før 15. april, får du 400 kr avslag (etter 15. april er prisen 1600 kr). Inne i bladet finner du programoversikt og påmeldingsdetaljer.

VI SEES I STAVANGER DEN 19.–21. JUNI!

Returadresse:

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for historie og religionsvitenskap
Universitetet i Tromsø
9037 Tromsø